

Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake" 1979

<https://hdl.handle.net/1874/9594>

JAARBOEKJE 1979

VAN HET
OUDHEIDKUNDIG
GENOOTSCHAP

'NIFTARLAKE'

Erelid Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello, Loenen a/d Vecht

Bestuur Drs E. Munnig Schmidt, voorzitter
Nieuwerhoek, Loenen a/d Vecht (02943) 1280

De heer en mevrouw Sinninghe Damsté, secretariaat
Herenweg 9, Breukeleveen (02158) 3332

J. H. van Walbeek, penningmeester
Baambrugge (02949) 1291
giro 513805

Mevrouw Mr M. A. Dukes-Greup, bibliothecaresse
Kasteel Oudaen, Breukelen (03462) 2627

Leden Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello
Mr J. H. van den Hoek Ostende
A. J. A. M. Lisman

*Redactie
voor 1980* Drs E. Munnig Schmidt
Nieuwerhoek, Loenen a/d Vecht (02943) 1280

Ledenlijst

Nieuwer Ter Aa

R. W. C. Molenkamp
Kerklaan 20 3626 AP

Abcoude

De gemeente Abcoude
Gemeentehuis

Drs J. Baalbergen
Sandbergstraat 8, 1391 EL

R. Bianchi
Meerzicht 1, 1391 AR

A. den Breejen
Oldenhoff 35, 1391 VR

Drs D. G. Carasso
Dr Koomansstraat 21, 1391 XA

Mevrouw M. Dieker-Moen
Meerzicht 10, 1391 AS

J. Enters
Aasdomstraat 1, 1391 CR

P. Geerts
Meerzicht 8, 1391 AS

Mw W. D. de Graaf-Vossensteyn
Meerweg 19, 1391 HG

J. de Groot
Gein Noord 24, 1391 GZ

Mr F. A. M. ten Herkel
Gein Noord 32, 1391 HA

H. C. M. Hoppenbrouwers
Sandbergstraat 1, 1391 EJ

J. Th. Kemme
Sandbergstraat 7, 1391 EJ

N. L. Loeb
Molenweg 16, 1391 CG

J. K. Luttkhuis
't Marktveld 19, 1391 BZ

W. van ter Mey,
Zilverschoon 107, 1391 XS

J. J. Pabon Jr
D. van Troostwijkstraat 51, 1391 ER

H. Schoenmaker
F. Postlaan 5, 1391 AV

Dr P. L. Schram
P. van Wijngaerdtlaan 42, 1391 HM

J. B. Schreur
Jan Trouwstraat 4, 1391 TT

J. W. F. M. Swinkels
Gein Zuid 7, 1391 GT

B. A. H. M. Theunissen
Reyer Spreijstraat 10, 1391 GA

W. C. C. Trouw
Torenlaan 32, 1391 AM

Mw G. L. J. Uiterwaal-Völker
Kerkplein 14, 1391 GJ

Mw C. A. L. M. Vis-Völker
Stationsstraat 54, 1391 GR

B. H. de Vries
Sandbergstraat 4, 1391 EL

Burgemeester L. J. van Welsenis
P. van Wijngaerdtlaan 54, 1391 AX

Alkmaar

Mr Dr J. Belonje
Nassaulaan 39, 1815 GJ

Amersfoort

Oudheidkundige Vereniging Flehite
Westsingel 50, 3811 BC

Amstelveen

J. W. N. van Achterbergh Jr
Amsterdamseweg 270, 1182 HN

H. Raadschelders Wennink
Verestraat 38, 1183 KZ

Mw H. Vlot-van Lonkhuyzen
Ferdinand Bolweg 8, 1181 XC

Amsterdam

Gemeente Archief
Amstedijk 67, 1074 HZ

Mw J. H. Greup-Nicolai
de Boelelaan 267, 1082 RC

Mr J. H. v.d. Hoek Ostende
B. Wieringerstraat 22, 1013 EB

D. Hoen
Amstelveenseweg 1056, 1081 JV

Kon. Academie van Wetenschappen
Keizersgracht 569/571, 1017 DR

Mr. P. M. v.d. Laan
Keizersgracht 443, 1017 DJ

K. F. van Leuven
Minervalaan 71 II, 1077 NS

Mw E. G. Pannevis-Lammerts van Bueren
Minervalaan 84 I, 1077 PK

- W. A. C. Reesink
Koninginneweg 40, 1075 CZ
- H. Renes
Werengouw 25 (Nieuwendam), 1024 NL
- J. R. Ritman
Bloemgracht 19 hs, 1016 KB
- Mr W. Siewertsz van Reesema
Keizersgracht 353, 1016 EJ
- Universiteitsbibliotheek
Singel 425, 1012 WP
- Mw W. J. C. van Veen-Coenen
Minervaplein 2, 1077 TN
- Jhr S. G. van Weede,
J. van Goyenkade 27¹, 1075 HS
- Mw A. C. van Wijk
Westlandgracht 225 II, 1059 TP
- J. Zwaan
Lijzijde 45, Bonne Buiksloot II,
1034 KN
- Ankeveen**
B. A. P. Baron van Harinxma Thoe Slooten
Dorpsweg 80
- Arnhem**
Rijks Instituut voor Natuurbeheer
Kempenbergerweg 11, 6816 RM
- Baambrugge**
H. F. Anger
Prinses Beatrixstraat 13, 1396 KD
- Drs. F. A. Eckels
Rijksstraatweg 119, 1396 JJ
- Prof. Dr J. Koekebakker
Kleiweg 52a, 1396 HX
- Mej. E. van der Lee
Rijksstraatweg 113, 1396 JH
- A. Lugt
Rijksstraatweg 91, 1396 JG
- Mw A. H. Mebus-Riechelman
B. Straalmanstraat 1, 1396 JR
- R. Th. Schoenmaker
Rijksstraatweg 8, 1396 JL
- A. J. Slaman
Rijksstraatweg 103, 1396 JH
- A. W. Steenhof
Pr. Joh. Frisostraat 46, 1396 KB
- P. C. Versloot
Rijksstraatweg 39, 1396 JD
- C. van Vloten
Rijksstraatweg 133, 1396 JJ
- J. H. van Walbeek
Rijksstraatweg 20, 1396 JM
- Baarn**
Jhr Mr C. Dedel
Wilhelminalaan 6, 3743 DC
- J. van Vliet
Javalaan 30, 3742 CP
- Barneveld**
M. Snijder
Thorbeckelaan 11, 3771 EA
- Bennebroek**
G. M. de Heer
Bennebroekerdreef 49, 2121 CM
- De Bilt**
H. C. de Wit
Dorpsstraat 126, 3732 HL
- Bilthoven**
P. H. Bogaard
Bosuillaan 111, 3722 XH
- Ir U. Twijnstra
Rubenslaan 20, 3723 BP
- Blaricum**
Mw J. G. Siewertsz van Reesema
Langeweg 5, 1261 EL
- Boertange**
J. G. Koeman
Oude Wallen 1, 1504 CA
- Boxmeer**
Ir J. J. Smorenburg
Bocstraat 27, 5831 GV
- Breukelen**
Notaris T. C. Akkerman
Rijksstraatweg 43, 3621 BH
- Mw H. Alblas
Bisschopswater 14, 3621 WX
- J. Bakker
Gristenstein 2, 3621 XK
- Mevrouw Mr L. G. Baud
Kerkplein 16, 3621 BA
- Ds F. J. ter Beek
G. van Nijenrodestraat 26, 3621 GK
- Ver. van Bitumineuze werken
Rijksstraatweg 68, 3621 BR
- C. Blom
Straatweg 85, 3621 BJ
- N. C. Bosman
J. E. Boutstraat 3, 3621 CH
- J. de Bruin
Brugstraat 20, 3621 AH

J. W. de Bruyn Kops
 Zandpad 61, 3621 NG
 P. J. Burggraaf
 Straatweg 84, 3621 BS
 Drs N. W. Caro
 Rijksstraatweg 49, 3621 BH
 H. Th. Colenbrander
 't Heycop 508, 3621 WJ
 C. H. Cozijnsen
 Niftarlakestraat 7, 3621 GT
 Jac. van Dam
 Oritswarande 55, 3621 XN
 W. Dobber
 Zandpad 27, 3621 ND
 Dr M. N. G. Dukes
 Oudaen, Zandpad 80, 3621 NG
 Mw M. A. Dukes-Greup
 Oudaen, Zandpad 80, 3621 NG
 K. Fiolet
 Zonswaerdt 16, 3621 WR
 B. Fritzsche
 Vrijheidslaan 23, 3621 HM
 M. Fruithof-Matthes
 Scheendijk 5, 3621 VB
 R. T. v.d. Geer
 Nassauplein 1, 3621 EA
 D. W. Gerwig
 Dannestraat 33, 3621 AE
 Dr A. Gevers
 Linnaeusdreef 26, 3621 XW
 Mej. J. Gevers
 Linnaeusdreef 26, 3621 XW
 A. v.d. Grift
 Rijksstraatweg 183, 3621 BM
 Mevrouw Mr E. A. Haars
 Kerkplein 16, 3621 BA
 H. C. J. Hendriks
 Julianastraat 25, 3621 EG
 Drs J. W. M. Heslenfeld
 Zandpad 83, 3621 NG
 R. J. Hofman
 Zandpad 83, 3621 NG
 A. H. R. Hoogezand
 Zandpad 87, 3621 NG
 S. Jonker
 Zandpad 86, 3621 NG
 G. C. van Kleef
 Beatrixstraat 7, 3621 ET
 Drs G. J. Koelemey
 Linnaeusdreef 11, 3621 KW
 J. F. B. Kraan
 Vrijheidslaan 14, 3621 HH
 M. van Kralingen Jr
 Herenstraat 4, 3621 AR
 Mevrouw A. J. E. Lempke-Cramer
 Zandpad 3, 3621 NC
 H. K. Lenstra
 Zandpad 94, 3621 NH
 Ir H. F. Mertens
 Rijksstraatweg 236, 3621 BZ
 J. Molenkamp
 Rijksstraatweg 204, 3621 BX
 J. van Muiswinkel
 Eendrachtlaan 71, 3621 DE
 R. W. L. Mijnsen
 Rijksstraatweg 76, 3621 BR
 Openbare Bibliotheek
 Stationsweg 3, 3621 LJ
 J. H. Posthumus
 Zandpad 125, 3621 NJ
 Dr E. B. J. Postma
 Nijenrode, Rijksstraatweg, 3621 BN
 Jhr Mr L. A. Quarles van Ufford
 Gunterstein, 3621 VA
 H. J. Schröder
 Straatweg 120, 3621 BV
 P. B. A. Smits
 Rijksstraatweg 101, 3621 BK
 Mw A. J. Stilting
 Laan van Gunterstein 3, 3621 VA
 Mw F. Verhagen
 Straatweg 74, 3621 BR
 Mr J. Vermeulen
 Brouwerij 1, 3621 AD
 J. Verwey
 Mecklenburgstraat 6, 3621 GP
 A. J. Visser
 Zandpad 105, 3621 NH
 A. de Wijs
 G. van Doornikstraat 121, 3621 HX
 Drs. H. A. van Zwieten
 Beereveld 14, 3621 GW

Breukeleveen
 C. Aarnoudse
 Herenweg 60, 3625 AH
 L. Geel
 Herenweg 52, 3625 AG
 Dr J. F. W. Nuboer
 Herenweg 59, 3625 AC
 Dr P. J. Sinninghe Damsté
 Herenweg 89, 3625 AC

Brugge 8000 België
 Jhr P. H. A. Martini Buijs
 Nieuwe Genweg 53

Bussum

R. A. Hijmans
IJsterlaan 315, 1403 AX

Cothen

Mr C. Th. E. Graaf van Lynden
van Sandenburg 3945
Kasteel Sandenburg

Doorn

Ir H. J. Doude van Troostwijk
Parklaan 40, 3941 RE
F. A. Groen
van Heemskerklaan 41, 3941 WD
Mw C. v.d. Stoop-Koekoek
van Galenlaan 12, 3941 VD

Dordrecht

Mw A. W. de Jong-Vis
Wolwevershaven 11, 3311 AV

Driebergen

J. M. Castelein
W. van Abcoudeaan 88, 3971 AC

Eindhoven

Ir I. V. Bruza
Orpheuslaan 53, 5631 RR

Giekerk

T. H. de Boer
Simke Kloostermanstraat 116, 9061 BD

's Graveland

G. Kortenoever
Leeuwenlaan 295, 1243 KB
B. H. A. Oosterbroek
Noordeinde 178, 1243 JP

Den Haag

Mr J. A. Alleman
Wassenaarseweg 90, 2596 CZ
J. P. Bak
Koninginnegracht 96d, 2514 AK
Koninklijke Bibliotheek
Lange Voorhout 34, 2514 EE
Rijksbureau v. Kunsthistorische Documenta-
tie
Korte Vijverberg 7, 2513 AB
W. L. van Velsen-Metzelaar
Bankastraat 111, 2585 EK
J. C. Woestenburg
Hoge Nieuwstraat 28a, 2514 EL

Haarzuilens

L. J. Huisinga
Ockhuizerweg 20, 3455 RW
N. van Royen
Ockhuizerweg 16a, 3455 RW

Hilversum

J. G. Alleman
Trompenbergerweg 2b, 1217 BE
J. J. Holsboer
Mozartlaan 12, 1217 CN
M. Langelaar
Grasmeent 67, 1218 AE
T. W. Ploeg
Oude Amersfoortseweg 44, 1213 AE
J. de Ronde
Busken Huetplein 16, 1215 AG
H. D. Scheltema
Utrechtseweg 58a, 1213 TW
Dr W. J. Steyling
Koninginneweg 18, 1217 KZ
H. J. M. v.d. Wedden
Flat 35
's-Gravelandseweg 86, 1217 EW

Huizen NH

J. F. Dudok van Heel
Valkeveenselaan 56a, 1272 ND
F. Renou
Nw. Bussumerweg 83a, 1272 CE

Kockengen

Dr J. A. van Dongen
Wagendijk 12, 3628 EP
Gemeente Kockengen
Gemeentehuis
Dr G. F. W. Hergreen
Godinweg 2, 3628 BA
W. van Schaik,
Wagendijk 2, 3628 EP
G. Versloot
Portengen 97, 3628 ED

Kortenhoef

Vereniging Curtevenne
Moleneind 32, 1241 NH
J. Daams
Zuidsingel 23, 1241 EH
W. Spaan
Kortenhoefsedijk t/o NH Kerk,
1241 NA

Krimpen a/d IJssel

Mr J. H. Huizenga
Lansing 53, 2923 BC

Langbroek

F. B. Schotanus
Kasteel Lunenburg, 3947

Leiden

R. H. B. Meijboom, arts
Hooigracht 48, 2312 KV

Loenen a/d Vecht

J. B. van den Akker
Rijksstraatweg 79, 3632 AA

J. W. Blok Jr
Vreelandseweg 4, 3632 EP

E. E. C. Bon-Meyer
Dorpsstraat 10, 3632 AT

H. C. Bos
Hoflaan 5, 3632 BT

C. Dierdorp
Keizer Ottolaan 30, 3632 BW

Dr A. Dunning
Dorpsstraat 82, 3632 AW

A. Gelderman
Oud Over 39, 3632 VA

L. J. de Geus
't Rond 13, 3632 BN

C. L. Glastra van Loon
Rijksstraatweg 157, 3632 AC

E. Harberink
Keizer Ottolaan 22, 3632 BW

P. M. Hiensch
Oud Over 170, 3632 VA

Mr Th. van Hilst
Grutterstraat 13, 3632 EJ

M. J. P. A. Graaf d'Hollosy
Mijndensedijk 20, 3632 NV

H. Kalkman
Huize Bijdorp, Oud Over 8, 3632 VD

Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello
Oud Over 59, 3632 VB

Mevrouw Th. E. C. M. Kappeyne van de
Coppello-van Panhuys
Oud Over 59, 3632 VB

K. Knol
Graaf Janlaan 2, 3632 CB

D. P. Koets
Wallenstein 55, 3632 WP

Mw W. van Kralingen-Niekerk
Rijksstraatweg 130, 3632 AG

D. C. van Leeuwen Boomkamp
Oud Over 154a, 3632 VH

J. Leicher
Oud Over 120, 3632 VG

J. v.d. Meulen
Vreelandseweg 8, 3632 EP

Drs E. Munnig Schmidt
Rijksstraatweg 78, 3632 AD

C. W. van Nie
Driehovenlaan 38, 3632 BL

Mw H. H. Pijzel-Dommissie
Dorpsstraat 28, 3632 AT

Mw M. M. Rotbarth
Oud Over 4, 3632 VD

W. A. van Schaijck
Rijksstraatweg 153, 3632 AC

Mw H. W. Schouenaar
Wallenstein 5, 3632 WL

Mw A. Schras
Torenstraat 1, 3632 EK

G. A. van Schijndel
Oud Over 102, 3632 VG

J. P. Seijffert
van Lyndenlaan 10, 3632 BZ

L. H. Sondaar
Huize Oud Over, 3632 WA

J. C. Spekman
Weerestein 57, 3632 WX

J. Steenwinkel
Oud Over 2, 3632 VD

Mw A. A. Steffens
Oud Over 41, 3632 VA

Mej. A. G. Stolp
Oud Over 93, 3632 VC

Jhr Mr J. P. E. Teding van Berkhout
Oud Over 1, 3632 VA

Mw G. Thijs-Mantel
Rijksstraatweg 75, 3632 AA

W. G. Tober
Brugstraat 10, 3632 EH

G. J. Uittenbos
Oud Over 88a, 3632 VE

S. G. de Vries, arts
Dorpsstraat 40, 3632 AV

Mr A. Vrij
't Rond 5, 3632 BN

Loenersloot

Mw M. van Erven Dorens-Vinke
'Valk en Heining'
Rijksstraatweg 247, 3634 AN

Mw M. S. Harms-van Estrik
P. N. Kruiswijkstraat 32, 3634 AZ

Mr L. E. Kalff
Binnenweg 28, 3634 AH

Mw M. F. M. Bsse van Nagell-Martini Buys
Kasteel Loenersloot, 3634 AL
Mr G. H. Nubé
Voorburgstraat 30, 3634 AW
J. W. F. Straesser
Hollandstraat 19, 3634 AS
Drs J. H. W. Veenstra
Rijksstraatweg 228, 3634 AN
H. C. M. Vos
Rijksstraatweg 141 3634 AN

Loosdrecht

H. Aalberts
Rembrandtlaan 1, 1231 AR
J. G. Boeschoten
Hotel de Driesprong
Veendijk 1, 1231 PB
Mr J. H. M. A. Doude van Troostwijk
Nieuw Loosdrechtsedijk 69, 1231 KN
J. P. Freese
Oud Loosdrechtsedijk 247, 1231 LX
Mej. E. Haselen
Nootweg 10, 1231 CT
Mr C. H. F. Simons
Rading 4, 1231 KA
J. M. L. Trouw
v.d. Helstlaan 5, 1231 AL
W. ter Veld
Nieuw Loosdrechtsedijk 300, 1231 LJ

Maarn

Mr R. W. van Ketwich Verschuur
Raadhuislaan 10, 3951 CH

Maarssen

J. Agterberg
Breedstraat 6, 3603 BA
W. Beerman
Schippersgracht 8,, 3603 BC
A. M. H. Beks
Schippersgracht 11, 3603 BC
J. H. W. van Bommel
Kuyperstraat 29, 3601 VE
B. O. van den Berg, architect BNA
Bolensteinseweg 1, 3603 CP
J. W. L. Beijer
Binnenweg 60, 3603 AG
B. v.d. Boom
P. C. Hoofdstraat 37, 3601 ST
P. J. W. van Breukelen
Schippersgracht 22, 3603 BC
J. E. Brinkhof
Machinekade 6, 3601 AS
S. W. G. de Clercq
Straatweg 17, 3603 CV

Dr J. Cosijn
Straatweg 17b, 3603 CV
A. R. A. Croiset van Uchelen
van Houtenstraat 16, 3601 XJ
Mw M. van Dam-Smallenbroek
Langegracht 30, 3601 AJ
Drs D. Dekker
Zandpad 13, 3601 AN
H. J. Dollekamp
J. Catsstraat 17, 3601 SJ
H. J. van Droogenbroek
Rijksstraatweg 56, 3604 BC
Gemeente Maarssen
Gemeentehuis 3601 GJ
L. Heus
Klokjeslaan 22, 3601 HE
Mw B. L. Heuschen-de Vos
Klokjeslaan 16, 3601 HE
G. van Heusden
Zuylenveld, Oud-Zuilen, 3611 AJ
Th. J. Hiemstra
Langegracht 22, 3601 AH
Mw J. H. M. Kamp-Schweers
Diependaalsedijk 52, 3601 GL
P. van Kerkvoort
Dr Plesmanlaan 350, 3601 DL
Drs W. J. H. van Kessel
Langegracht 37, 3601 AJ
G. K. van der Klis
Diependaalsedijk 102, 3601 GN
S. Komdeur
Straatweg 156/158, 3603 CS
Mej. A. M. Kooijman
Bloemstede 483, 3608 XM
J. Kraayenhagen
Julianaweg 19, 3603 AP
Dhr en Mw R. Kuiper
Zandpad 8, 3601 AN
Drs A. P. Messer
Kerkweg 9, 3603 CL
B. C. J. de Mol
Herengracht 7, 3601 AL
A. J. Mook
Wilhelminaweg 3, 3603 CR
Mr O. B. Okkinga
Diependaalsedijk 54, 3601 GL
E. J. Overgaauw Bastiaanse
P.C. Hoofdstraat 25, 3601 ST
C. Plomp-Faber
van Houtenstraat 22, 3601 XH
P. J. C. Plomp
Zandpad 40, 3601 NA
R. Pos
Dr Arienslaan 68, 3601 GC

E. J. Rinsma
 Talmastraat 18, 3601 XA
Dr A. van Rossum
 Zandpad 24, 3601 NA
Mr A. Rost van Tonningen-Homburg
 Maarsseveense Grachtje 6, 3603 CL
C. Saey
 Schippersgracht 9, 3603 BC
Dr Th. E. E. van Schaik
 Raadhuisstraat 18, 3603 AW
Mw A. W. Schucking Kool
 Wilhelminaweg 8, 3603 CR
G. D. Schwartz
 Herengracht 22, 3601 AM
J. N. Servaas
 Dr Plesmanlaan 292, 3601 DJ
Prof H. J. L. Smeets
 Julianaweg 27, 3603 AP
A. Th. Stigter
 Zandpad 4, 3601 AN
Stichting Openbare Bibliotheek
 Postbus 1, 3600 AA
J. H. van Tongeren
 Duivenkamp 851, 3607 WG
B. Vermeulen
 Zandweg 44, 3601 AE
Y. Visser
 Kuypersstraat 17, 3601 VE
A. v.d. Vlucht-de Groot
 Leeuwenhof 17, 3601 JS
G. Vogel
 Dr Arienslaan 126, 3601 GE
C. de Vries
 R. de Beerenbrouckstraat 18, 3601 CB
D. v.d. Wal
 Postbus 3600 AA
Mr Q. Waverijn
 Kerkweg 25, 3603 CL
Mw P. Westenburg-de Groot
 Kerkweg 23, 3603 CL
B. G. Wiegaraad
 A. Cuyperstraat 1, 3601 EW
P. Zöllner
 Kennedylaan 20, 3601 VH
W. Zuidervaart
 Binnenweg 47, 3603 AE
Ds J. Zuurdeeg
 Stationsweg 2, 3603 EE
Mw G. A. J. Zwaardemaker-Job
 Klokjeslaan 14, 3601 HE
R. C. Zwaardemaker
 Klokjeslaan 14, 3601 HE
W. Zweers, architect BNA
 Bloemstede 387, 3608 VD

Maarsseveen
M. Remijnse
 Heuvellaan 10, 3612 BA

Maartensdijk
M. van den Berg
 Egelskop 17, 3738 TY

Maastricht
D. C. van Proosdijk
 Scharnerweg 41, 6224 SA

De Meern
Jac. de Bruyn
 Rijksstraatweg 84, 3454 JG

Muiden
W. Jongeneel
 Blauwe Wereld 6, 1398 EP

Muiderberg
Stichting v. Banistiek & Heraldiek
 Brink, 1399 GW
A. I. J. M. Schellart
 van Ostadelaan 23, 1399 EX
K. Sierksma
 Brink 36, 1399 GX

Mijdrecht
G. H. van Walbeek
 Dorpsstraat 23, 3641 EA

Naarden
H. Poolman
 Kloosterstraat 20, 1411 RT
H. Wassink
 Fr. Hendrikplantsoen 72, 3437 HA

Nederhorst den Berg
J. F. A. Baar
 Overmeerseweg 8, 1394 BC
Dr D. P. Blok
 Ankeveensepad 7, 1394 GW
A. J. Cruq, arts
 Voorstraat 39, 1394 CT
J. J. Gillissen
 Voorstraat 2a, 1394 CS
J. van Mesdag
 Ankeveensepad, 1394 GW
Dr H. Spekreijse
 Voorstraat 11, 1394 CS
VVV
 Overmeerseweg 116, 1394 BJ

Nieuwersluis

- J. H. H. Blijdensteyn
Rijksstraatweg 70, 3631 AD
- D. W. Doude van Troostwijk
Straatweg 28, 3631 AC
- L. W. Doude van Troostwijk
Rijksstraatweg 18, 3631 AC
- G. E. J. Huetink
Zandpad 1b, 3631 NK
- J. J. Lamme
Rijksstraatweg 57, 3631 AB
- A. J. A. M. Lisman
'Vredenhoff', Rijksstraatweg
- Prof. J. M. Luttege
Zandpad 27, 3631 NL
- C. M. Oostveen
Rijksstraatweg 35, 3631 AA
- J. W. Raadschelders
Rijksstraatweg 42, 3631 AD
- J. P. Schmal Jr
Rijksstraatweg 8, 3631 NP
- Mw L. Simons
Mijndensedijk 62, 3631 NP
- Mw Stassen-van Meurs
Zandpad 29, 3631 NL
- J. H. Stefels
'Rupelmonde', Rijksstraatweg 24,
3631 AC
- Mw I. Teijema
Mijndensedijk 29, 3631 NN
- L. Udo de Haas
Rijksstraatweg 38, 3631 AC
- A. A. Weersma
Rijksstraatweg 45, 3631 AB

Nigtevecht

- Mw M. Amesz-Helmers
Dorpsstraat 41, 1393 NG
- Openbare Bibliotheek
Jhr Huydecoperstraat 3, 1393 NN

Nunhem

- Mr J. J. S. Klerken
St. Servaesweg 42a, 6083 AS

Nijmegen

- H. A. J. Koekenbier
Bachstraat 50, 6521 EK

Nijverdal

- H. J. Kuhlwillm
Rijssensestraat 124, 7441 AK

Oud-Zuilen

- R. Plomp
Groeneweg 8, 3611 AT

Reek

- M. F. M. van Seumeren
Mgr Borrestraat 7, 5375 AA

Rhenen

- Th. Th. M. H. Bijleveld
Utrechtsestraatweg 45, 3911 TW

Rotterdam

- Bibliotheek & Leeszalen
Nieuwe Markt 1, 3011 HP
- Mr J. J. Canter Cremers
Rozenburglaan 52b, 3062 EE

Soest

- S. P. Baron Bentinck
Vosseveldlaan 56, 3768 GN

Tienhoven

- W. Beets
Nieuweweg 2, 3612 AR
- Mw Mr A. Bloemsma-Ristjouw
Nieuweweg 18a, 3612 AR
- Mw A. A. E. Bodisco Massink-Eggink
Dwarsdijk 22, 3612 AP
- W. T. de Boer
Laan van Niftarlake 22, 3612 BS
- A. Hogenhout
Nieuweweg 5, 3612 AR
- E. R. Huitzing
p/a Nieuweweg 17, 3612 AR
- C. P. J. Klap
Looydijk 7, 3612 BC
- Mw E. v.d. Laan-Faber
Veenkade 16, 3612
- Th. K. A. Liem, arts
Laan van Niftarlake 81, 3612 BN
- C. J. Rijsterborch, notaris
Laan van Niftarlake 54, 3612 BT
- Th. Schouten
Looydijk 81, 3612 BE
- H. Smitskamp
Laan van Niftarlake 43, 3612 BM
- Mw Mr Voet-Eggink
Dwarsdijk 22, 3612 AP

Utrecht

- H. A. Dankhof
Nieuwe Gracht 69, 3512 LG
- J. B. M. van Deth
p/a Domplein 12, 3512 JD

G. J. Jonker
Troosterlaan 24, 3571 NM
J. Mezger
Schimmelpennincklaan 35, 3571 BG
Provinciale Bibliotheek
Achter St. Pieter, 3512 H
Rijksarchief
A. Numankade 201, 3572 KW
St. Openbare Bibliotheken
Voetiusstraat 2, 3512 JM
C. J. Th. Schut
Chopinstraat 42, 3533 EN
H. J. Soeten
Attleeplantsoen 24, 3527 BA
Stichtse Culturele Raad
Mariaplaats 51, 3511 LM
Universiteitsbibliotheek
Wittevrouwenstraat 9/11, 3512 CS
J. Vor der Hake
Livingstonelaan 98, 3526 HP

Venraij

Mw B. Wijnen
Kiosk 70, 5802 NS

Vinkeveen

Dr J. de Vries
Zuwe 180, 3645 AL

Vleuten

W. Uittenbogaard
Prof. T. Brandsmalaan 17, 3451 ZX

Vogelenzang

G. Koopman
Vogelenzangseweg 41a, 2114 BB

Voorburg

Mr F. H. Fries
Laan van Leeuwensteyn, 2271 HH

Voorschoten

H. M. van de Horn
Vondelstraat 16, 2251 KH

Vreeland

H. J. Aalderink
Klapstraat 21, 3633 BH
Mw B. Bakker-Rijssenbeek
Ruitersstraat 5, 3633 AV
J. Berger
Breedstraat 5, 3633 AX
J. H. Beukeboom
'Forthoeve'
Zuwe 131, 3633 AG

Ir M. C. Brandes
Voorstraat 7, 3633 BA
R. M. Duin
W. van Mechelenstraat 5, 3633 CK
Mr J. J. Feijten
Maartenplein 15, 3633 EJ
Mw W. de Gelder-de Ruiter
Boslaan 2, 3633 VZ
Mw M. H. Happee
De Vliet 8, 3633 EL
J. Jongsma
Klapstraat 13, 3633 BH
J. Olde Loohuis
Boterweg 44, 3633 ER
Mw L. C. Roelofsen-Kemper
Jan van Diestraat 1, 3633 CL
H. M. Sigmond Joekes
Fl. van Boekhorststraat 7, 3633 CN
F. D. Sprenger
Voorstraat 5, 3633 BA
C. Verhaar
Fl. van Boekhorststraat 5, 3633 CN
Mw G. E. Verhaar-Klomp
Fl. van Boekhorststraat 5, 3633 CN
J. N. W. Voorhoeve
Boslaan 4, 3633 VZ
J. H. Vrij
Vredelantstraat 71, 3633 EB
A. Witmer
Maartenplein 29, 3633 EJ
W. W. Zijlstra
Boterweg 6-8, 3633 ER

Waardenburg

A. F. van Goelst Meyer
Kasteel Waardenburg

Waddinxveen

Dr W. J. Doude van Troostwijk
Schielandweg 11, 2741 HZ

Wageningen

Mr J. D. van Ketwich Verschuur
Bowlespark 25, 6701 DR

Wassenaar

F. C. Wieder Jr
Papeweg 8, 2245 AD

Weesp

Boekhandel De Ark
Nieuwstad 28, 1381 CC
H. Brood
Fr. Halsstraat 44, 1382 VK

Mw J. S. Janse de Jonge
Bejaarden Centrum 'Niftarlake'
Aetveldseweg 76, 1383 HS

G. Lindeboom
Waarschapsstraat 32, 1382 EJ

Gemeente Muscum
Herensingel 162, 1382 VV

Openbare Bibliotheek
Postbus 146, 1380 AC

F. G. van Reyen
Zeeburgstraat 37, 1382 BM

J. Salomons
Julianastraat 2f, 1382 XX

Ir A. Stork
Utrechtseweg 59, 1381 GT

Mw M. de Weerd
Sportparklaan 183, 1382 SB

G. A. van Wees
Herengracht 31, 1382 AH

Drs G. R. Zondergeld
Herensingel 162, 1382 VV

Wilnis

H. W. van Soest
Dorpsstraat 59, 3648 AG

Woerden

G. J. Wesseling
Gebr. van Eyckstraat 4, 3443 VG

Wolfheze

Mw J. E. Birnie-van Iperen
Duitse Kampweg 6, 6874 BW

Wijk bij Duurstede

Mw G. J. E. Dijkman-Schoenmaker
Zandweg 27c, 3962 EA

Mw A. Luykx-Buysrogge
Hofknecht 3, 3961 DH

IJsselstein

A. G. Cool
Kronenburgplantsoen 5, 3401 BM
Provinciale Bibliotheek Centrale
Postbus 35, 3400 AA

Zeist

J. P. B. Biegelhaar Jr
p/a 't Rond 3, 3701 HS

Mw G. Ch. van Haselen-Vonk
Arnhemsebovenweg 12, 3708 SH
Rijksdienst voor de Monumentenzorg
Broederplein 41, 3703 CD

Ir J. v.d. Sleenen
Arnhemsebovenweg 16, flat 15,
3708 TA

KORT VERSLAG OVER 1979

Met een gezellige receptie op het fraaie Bolesteyn te Maarssen op zaterdag 6 januari ging het jaar 1979 voor Niftarlake van start. De heer en mevrouw Van den Berg fungeerden ditmaal als gastheer en gastvrouw. Ondanks de felle kou waren vele Niftarlake-leden gekomen om elkaar een voorspoedig 1979 te wensen.

Het barre weer was er helaas wel de oorzaak van dat de lezing van de heer Hijmersma over Ceramiek op Queeckhoven door weinigen werd bezocht.

Op 25 april hield ons erelid, Mr Dr N. J. C. M. Kappeyne van de Coppello op Nieuwerhoek een causerie, getiteld: De goede, oude tijd in de Vechtstreek. Daar deze avond op de band werd opgenomen, verwachten wij in een volgend jaarboekje er een aantal aardige anecdotes uit te kunnen plaatsen.

Op 19 mei was er in de Sint Nicolaaskerk te Utrecht een historische dag, die door verscheidene leden werd bezocht.

De Jaarvergadering werd op 9 mei gehouden in de Kampioen te Nieuwersluis. Behalve het bestuur waren zeven leden aanwezig. De nieuwe statuten werden goedgekeurd.

De jaarlijkse excursie werd gehouden op woensdag 29 augustus in Utrecht. Het verslag van deze zeer geslaagde dag vindt u in dit jaarboekje.

Op woensdag 7 november hield Drs A. Hubrecht, directeur van het archeologisch museum G. M. Kam in Nijmegen, een door circa 50 leden bezochte voordracht met dia's over Romeinse grensvestigingen in Nederland. Dit was tevens het slot van de activiteiten van Niftarlake in 1979.

4 Financieel overzicht 1978

Inkomsten		uitgaven	
Batig saldo over 1977	f 1.759,98	Excursie Gouda	f 1.377,68
Overboeking reservering voor jaarboekje over 1977	f 6.000,—	Convocaties	f 122,96
Verkoop jaarboekjes over vorige jaren	f 303,35	Lezing Queekhoven en bezoek kasteel	f 384,99
Achterstallige contributie over 1977	f 30,—	Drukkosten Jaarboekje '77	f 1.885,63
Contributie over 1978: overboeking uit 1977	f 225,—	Contributies:	f 6.648,—
ontvangen 1978	f 7.985,—	De Utrechtse Molens	f 25,—
Excursie-ontvangsten	f 8.210,—	Comm. voor de Vecht	f 25,—
Porto verzonden boekjes	f 1.787,50	Ver. Oud Utrecht	f 20,—
Renten:	f 6,25	Flechte Amersfoort	f 20,—
Ned. Middenstandsbank	f 6,26	Drukkosten convocaties, kosten receptie, vergaderingen en lezingen	f 842,95
Girodienst	f 143,01	Porti verzending jaarboekje en algemene correspondentie	f 707,21
Reeds over 1979 ontvangen contributie	f 1.340,—	Overboeking naar het volgende jaar: voor 1979	f 1.340,—
totaal aan inkomsten	f 19.586,35	ontvangen contributie	f 1.340,—
Balans:		reservering nog te verschijnen jaarboekje over 1978	f 8.000,—
Totaal van de inkomsten	f 19.586,35	Totaal aan uitgaven	f 19.513,79
Totaal van de uitgaven	f 19.513,79		
Voordelig saldo 1978	f 72,56		

Aldus opgemaakt, de 3 januari 1979

J. H. van Walbeek
penningmeester

Zomerexcursie naar Utrecht

De weergoden waren het Genootschap Niftarlake op woensdag 29 augustus gunstig gezind. Op één van de weinige stralende zomerdagen kwamen 58 leden 's morgens om half tien bijeen in de pâtisserie Noteboom aan het Oud Kerkhof.

Behalve een kopje koffie kregen de deelnemers het hiernaast afgedrukte verslag over wat zij later al wandelend van Utrecht zouden zien. Ons bestuurslid, de heer Lisman, heeft deze beschrijving op zo'n voortreffelijke manier gemaakt, dat ik denk dat menigeen later nog eens op eigen houtje met het jaarboekje in de hand de wandeling zal overdoen.

We vingen de excursie aan met het bekijken van het museum van Speeldoos tot Pierement. Een groot succes. Van kleine buik- tot enorme danszaal-orgels werden ons getoond en gedemonstreerd. Van een uiterst sierlijk speeldoosje met dansende vogeltjes tot een vleugel, waarop een 'invisible man' een mars van Chopin in zeer snel tempo ten gehore bracht.

Vervolgens begonnen we onder leiding van de heer Lisman met onze wandeling. Eerst naar de beeldschone Kloosterhof van de Domkerk met vele interessante kruiden in de tuinvakken, en daarna door naar de Pausdam, waar het prachtige pand Paushuizen staat. Paus Adriaan VI, die met de bouw van het huis was begonnen, vóór hij tot paus werd gekozen, heeft het helaas zelf nooit bewoond. Wij zetten onze wandeling voort langs de Nieuwe Gracht en kwamen toen bij het pand van de Maltezer Ridders, waar de heer Van Voorst tot Voorst, baljuw van de Soevereine en Militaire Orde van Malta in Nederland, ons ontving. Hij vertelde ons op boeiende wijze over het ontstaan en de doelstelling van deze ridderlijke orde. Ontstaan in Jeruzalem, waar ten tijde van de kruisvaarders een hospitaal was gesticht voor de pelgrims, zette Godfried van Bouillon de instelling om in een geestelijke ridderlijke orde. De schutspatroon was Johannes de Doper. De voornaamste doelstelling was, en dat is zij nog steeds, die van de ziekenverzorging, maar ter bescherming van de pelgrims en beveiliging van de hospitalen kreeg zij in die tijd ook een militair karakter. Karel V schonk het eiland Malta aan hen en sindsdien noemen de ridders zich Maltezer ridders. Onder de kerkhervorming onderging de orde grote veranderingen en scheidde een deel zich af. In 1911 werd de Nederlandse afdeling opgericht. Omdat de Czaar van Rusland veel voor de Maltezer ridders heeft gedaan, mogen zijn afstammelingen, zoals de leden van ons Koninklijk Huis, ofschoon niet katholiek, toch lid zijn van de orde.

De tijd begon te dringen en terwijl we naar het museum Het Catharijne convent gingen, bekeken we nog heel wat langs de gracht. In dit gloednieuwe museum in het prachtige 16e-17e eeuwse complex gebruikten we eerst de lunch en daarna verwelkomde ons de heer Staal die ons enthousiast en met grote kennis van zaken rondleidde. Het is een uniek museum, dat tot doel heeft de geschiedenis van het Christendom in Nederland in beeld te brengen. Het was ons in de beschikbare tijd niet mogelijk het in zijn geheel te bekijken en wij beperkten ons tot het eerste gedeelte, nl. dat van de kerstening tot de middeleeuwen.

Na het bezoek aan het museum maakten we weer een flinke wandeling door het op de oude wallen gelegen park, nog steeds in de stralende zon, naar de Bijlhoudersbrug.

Daar lag de rondvaartboot afgemeerd en wij gingen sloop. Ook tijdens dit tochtje wist de heer Lisman ons van alles te vertellen. Er werd van genoten. Zo naderde dan het eind van de excursie, die door een aantal leden van Niflarlake besloten werd met het eten van poffertjes in een kraam op het Neude. Als ik de deelnemers goed heb beluisterd, geloof ik, dat we met genoeg kunnen terugzien op deze zomerexcursie naar Utrecht.

Het Secretariaat.

Excursie Utrecht 1979

Oudheidkundig Genootschap Niftarlake

Woensdag 29 augustus verzamelde zich een zestigtal leden in het koffiehuis Noteboom te Utrecht voor de jaarlijkse excursie. Voor de toen afwezigen die de daaraan verbonden wandeling eens zouden willen maken, drukken wij hieronder de volledige beschrijving af.

Voordat het huidige museum 'Van speeldoos tot pierement' de beschikking over dit gebouw kreeg, was het samen met het Nederlandse Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum in het hierna te bezoeken Catharijne convent ondergebracht. Dit Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum is tegelijkertijd met het 'speeldoos' museum naar 'Achter de Dom' overgeplaatst en weer later, vanwege de hoognodige uitbreiding van het door ons bezochte museum, naar Schoonhoven verhuisd. Mocht er, na het verlaten van dit museum, tijd en gelegenheid voor zijn dan zullen wij een bezoekje brengen aan de Kloosterhof van de Domkerk.

De ingang tot deze Hof is tegenover het museum te vinden. Evenals de Domtoren en kerk is deze Hof, die uit de 15e eeuw dateert, diverse malen gerestaureerd.

Zo moest o.a. in 1880 bijna alle natuursteen rondom worden vervangen, omdat het was vergaan. Dit gebeurde nogmaals in 1962. De restauratiearchitect van 1880 had weinig deugdelijk materiaal laten gebruiken.

Het enige dat men in 1880 en in 1962 niet heeft vervangen is de raamtracering, het zg. touwvenster, links in de hoek tegenover de ingang. Deze 'touwen' zijn door de 15e eeuwse beeldhouwer zó echt aangebracht, dat de opdrachtgever toen hij deze tracering voor het eerst zag, in de veronderstelling verkeerde dat de vervaardiger zijn werkstuk had gebroken en de brokstukken nu met touw bijeen probeerde te houden. Alhoewel het er 19 zijn, willen wij u de betekenis van alle voorstellingen (Wimbergen) boven de raamtraceringen niet onthouden.

Beginnend bij de poort van binnenkomst treft men aan:

- 1 *St Maarten drijft de draak (satan) terug.*
- 2 *St Maarten (de beschermheilige van Utrecht) deelt zijn mantel met een bedelaar.*
- 3 *Als priester draagt hij de mis op.*
- 4 *Het volk van Tours roept hem tot Bisschop uit.*
- 5 *Het kruisteken beschermt St Maarten voor verplettering door de Heilige boom der heidenen.*
- 6 *Hij doet een afgodsbeeld door de heidenen vernielen.*
- 7 *Wekt een dood kind tot leven.*
- 8 *Drijft een duivel uit.*
- 9 *Geneest een melaatse voor de poorten van Parijs.*
- 10 *Wordt door engelen getroost.*
- 11 *Geeft onder bedreiging van de duivel een landman de zegen.*
- 12 *Ontmaskert een als Christus verklede satan, terwijl de Heer zelf op de wolken verschijnt.*
- 13 *St Maarten aan de dis van Keizer Maximus de Trier.*
- 14 *Bij de stichting van het klooster Marmoutier.*

15 Ontdekt de relieken van soldaten van het Thebaans legioen.

16 St Maarten op zijn sterfbed, een monnik staat hem bij.

*17 De Noormannen breken bij Tours hun beleg op als de relieken van de heilige worden
getoond.*

18 De genezing van Bisschop Hilderik van Luik op voorspraak van St Maarten.

19 Bisschop Hilderik wijdt uit dankbaarheid een kerk aan St Maarten te Luik.

Rechts, hoog boven ons, zien we de top van de 110 m boven de stad uitrijzende Domtoren, waarin o.a. de in 1505 door Gerard van Wou gegoten luidklokken hangen, die te zamen 26.000 kg. wegen. Wel geteld zijn het er zeven, waarvan de grootste, de St Salvator, een diameter heeft van 2.27 m met een gewicht van 8227 kg. Deze klokken worden nog met de hand geluid bij bijzondere gelegenheden: Kerstmis, Dies Natalis der Universiteiten e.d. Alle tegelijk, waarvoor een dozijn mannen moet komen opdraven.

Weer met onze blik op de grond beland zijnde, zien we midden in de hof een fontein staan met bronzen beeldje, een lezende monnik voorstellend, dat in 1913 door de edelsmid Leo Brom is vervaardigd ter gelegenheid van het eerste eeuwfeest van het herstel van de Universiteit. De kloostergang of hof gaf eertijds de kapittelheren van de Dom een rustige plaats om te vertoeven. Tevens vormde hij de verbinding tussen de kerk en het Groot Kapittelhuis, waar in vervlogen tijden de vijf kapittelen en het Landsbestuur van Utrecht vergaderden. De grote kapittelzaal, waar o.a. de bisschopskeuze plaats had en de Unie van Utrecht, nu precies 400 jaar geleden, op initiatief van Graaf Jan van Nassau tot stand kwam, is van bestuurscentrum een huis der wetenschap geworden. Het doet nu dienst als Aula van de Rijksuniversiteit. Na de kloostergang op dezelfde wijze te hebben verlaten als we er gekomen zijn, wandelen we rechtsaf, richting Pausdam. Eerst passeren we nog een kasteelachtig bouwwerk (rechts), dat oorspronkelijk deel uitmaakte van de claustrale huizen van de Dom. Nadat dit gebouw in 1810 tot woonhuis van de prefect van Koning Lodewijk Napoleon was ingericht, is er later, tot 1869, het hoofdbureau van politie gevestigd. In 1883 restaureerde de architect Dr. P.J.H. Cuypers o.a. de restaurateur van domtoren, kerk en kloostergang, het in haar tegenwoordige staat. Erbij is, op een stenen sokkel, het bronzen beeld van François Villon, de Franse dichter en vrijbuiters uit de middeleeuwen, geplaatst. Ter gelegenheid van het studentenlustrum in 1961 richtte men het hier op. Het is vervaardigd door de in Utrecht geboren beeldhouwer Marius van Beek.

Iets verder zien we zowel links boven de ingang als recht boven een toegangspoort, het wapenschild van de Rijksuniversiteit, welke te Utrecht in 1636 werd gesticht. Beide met het devies van de Universiteit: 'Sol Justitiae, illustra nos (zon der gerechtigheid, verlicht ons)'.

No 30

Begin dit jaar is, na uitgebreid restaureren, het pand nummer 30 door notaris Koning betrokken. Voor het herstel van de voorgevel (om de hoek) in zijn oorspronkelijke vorm, heeft men dankbaar gebruik gemaakt van een tekening uit 1745 van de beroemde 18e eeuw topografische tekenaar Jan de Beyer (1703 - 1780), die vrij betrouwbaar werkte en van wie honderden tekeningen uit geheel Nederland bewaard bleven. Helaas heeft men, vanwege de kosten, de gevel zonder het oorspronkelijke bovenstuk uitgevoerd.

Jan de Beyer's tekening geeft nl. een van mooi beeldhouwwerk voorziene trapgevel weer, met daarin het jaartal 1601. Aan het prachtige pand Paushuize, schuin aan de overzijde, ontleent het 'pleintje', waarop drie straten en twee grachten uitkomen, zijn naam Pausdam. In 1517 werd het huis, dat stond in een tuin ter plaatse hiervan, overgedragen aan de Utrechenaar Mr Adriaan Floriszoon, hoogleraar aan de universiteit te Leuven, bisschop van de Spaanse plaats Tortosa en gewezen leermeester van Karel V. Deze nieuwe eigenaar was zeer verheugd over zijn aanwinst. Hij gaf aanstonds opdracht tot het slopen van het oude en het bouwen van een nieuw huis. In de gevel van zijn a.s. woning, waar hij hoopte zijn laatste levensjaren door te brengen, liet hij in een gothische baldakijnnis het beeld van de 'Salvator Mundi' (zaligmaker der wereld) aanbrengen. De gebeurtenissen namen echter een andere loop; in januari 1522 werd hij tot paus gekozen. Als enige niet-Italiaan tot 1978. In Utrecht was men bijzonder blij en vereerd met deze benoeming, maar de paus, Adriaan VI zelf, schreef aan een vriend: 'Ick hadde liever gewild buyten pauselicke, cardinaelsche ende bisschoppelicke weerdigheyt, in mijn proosdij te Utrecht God te dienen.'

Adriaan VI stierf reeds in de zomer van het volgende jaar en heeft zijn nieuwe woning te Utrecht, die naar hem 'Paushuize' werd genoemd, nooit af gezien.

Het gestreept metselwerk, baksteen afgewisseld door natuursteen, noemt men 'speklagen'. In januari 1807 bewoonde de koningin van Holland het pand dat in 1815 de officiële ambtswoning werd van de gouverneur (later commissaris) der provincie en is tot 1954 door deze bewoond. Nu zijn er, na overdracht van het rijk aan de provincie, verschillende provinciale diensten in ondergebracht.

We gaan verder en wandelen, met het water aan de rechterhand, de Nieuwe Gracht op. Met het graven van deze gracht werd omstreeks 1300 aangevangen. Waarschijnlijk had men er weinig haast mee, want pas een honderd jaar later was het werk verricht. Zoals op het naambordje aan de overzijde staat te lezen, heette het begin van de gracht aanvankelijk Runnebaan. Naar men wil, ontleend aan een oude renbaan van de Romeinen die hier gelegen moet hebben.

Het grote bouwwerk op de hoek met de trans, met mooie tegeltableaux boven de ramen, deed tot 1913 dienst als gebouw van de Societeit 'Sic Semper' (in 1787 opgericht door 'Oranjeklanten').

Nu is er de Centrale Raad van Beroep in gehuisvest.

No 8

Het witgepleisterde pand, met groene toegangsdeuren (aan 'onze' zijde), eens de stadswoning van de familie De Geer van Jutphaas, is nu hoofdkantoor van de Verenigde bedrijven Bredero, de bouwer van onder meer het Utrechtse winkelcentrum Hoog-Catharijne.

No 5

Wat verder, aan de overzijde, is boven de voordeur van nummer 5 een snijraam met kaarslantaarn te zien.

Deze worden meer aan de Nieuwe Gracht aangetroffen. De poort ernaast, de Hofpoort, noemde men vroeger vanwege zijn uiterlijk de Eierpoort. In het verre verleden behoorde deze tot de erachter gelegen Paulus-abdij. Toen men op die plaats het Gerechtshof vestigde, is het provinciale wapen erop aangebracht. De poort geeft nu ook toegang tot het Duitse huis der Ridderlijke Balye van Utrecht.

No 13

No 14

Weer wat verder aan die zijde van de gracht, slaan we even een blik op de fraaie ingangspartij van nummer 13 en zien er ongeveer tegenover, het herenhuis nummer 14. Het schildje boven de deur daar, een wit kruis op rode ondergrond, geeft aan dat hier de Ridder van Malta 'huishouden', welk pand wij nu gaan bezoeken.

Is het u al opgevallen dat ieder pand aan de overzijde van de straat ervóór zijn eigen ijzeren balie heeft en dat deze qua ornament of model per huis vaak andere balusters heeft?

Zie tegenover de nummers 8/10/14/18 enz. Vroeger behoorde nl. tot het eigendom van een huis ook de straat ervóór, de ijzeren balie met kelderwerfmuur daaronder, de werf en de werfmuur in het water. Deze ijzeren balie moest alleen wat betreft de stevigheid en de hoogte aan bepaalde eisen voldoen. Verder was men vrij. Zodoende de verschillende balusters per perceel. Ook was de eigenaar verplicht de bestrating vóór zijn eigendom te onderhouden. Omdat velen het daarmee niet zo nauw namen en er allerlei problemen uit voortvloeiden, is het eigendomsrecht evenals de plicht tot onderhoud later op de gemeente overgegaan. De gietijzeren lantaarnpalen die hier worden aangetroffen, dienden oorspronkelijk voor verlichting met gas. Omstreeks 1960 waren deze, reeds lang omgebouwd voor elektrisch licht en met een ander bovenstuk, nog overal in de stad te vinden. Enige tijd later waren ze alle door moderne vervangen. Gelukkig zijn er toen een aantal oude palen bewaard gebleven, welke nu weer dienst doen langs de grachten en op verschillende plaatsen in de oude binnenstad. Zelfs heeft men ze 'uitgevoerd'. Zo treft u ze ook aan bij 'Jagdlust', het gemeentehuis van De Bilt (let op het Utrechtse wapen onderaan).

De paal is oud (\pm 100 jaar), maar de kop nieuw. Het was de Utrechtse kunstschilder Pyke Koch die deze kop ontwierp en naar wie men ze Pyke Koch-lantaarns is gaan noemen. De lantaarnpalen zijn geplaatst op een hardstenen voet, waaronder, bij verschillende, prachtig gebeeldhouwde consoles te zien zijn, die iets uit de historie van de directe omgeving verbeelden.

No 15/17

Opmerkelijk zijn de twee vrijwel identieke panden nummers 15 en 17 (stijl Louis XIV) aan de overzijde. De gevels worden bekroond door mooi gebogen lijsten. Zie boven de toegangen de snijramen.

No 19/21

Andere van dit soort ramen treft men aan boven de deuren van de nummers 19 en 21, waar nu de St Willibrordus MAVO is gevestigd. In deze gebouwen zijn nog prachtige gestucadoorde plafonds en gestoken trappen (Louis XIV) die, zo gaat dat nu eenmaal in een schoolgebouw, niet worden ontzien. Tegenover deze MAVO, aan onze zijde dus, het middeleeuwse pand Huize Loenersloot, waarin van 1868 tot 1919 het Aartsbisschoppelijk Museum was gehuisvest. Dit museum was daar gesticht door Mgr G.W. van Heukelum, pastoor van Jutphaas en de oprichter van het St Bernulphus Gilde. Mede onder zijn leiding zijn vele neo-gothische kerken in stad en provincie tot stand gekomen (oa. die te Jutphaas, Schalkwijk, Houten, IJsselstein, Maarssen en Breukelen).

Het huis Loenersloot was heel vroeger in bezit van de eigenaren van het kasteel

Loenersloot te Loenersloot dat nu eigendom is van ons lid Mevrouw M.F.M. baronesse van Nagell – Martini Buys. Het huis Loenersloot hier, hoort op dit moment aan de fraters van Utrecht.

De eerstkomende brug gaan we nu over. We vervolgen onze tocht met het water aan de linkerhand.

Het is opmerkelijk hoeveel panden ook in dit deel van de stad bepleisterde gevels hebben. Deze zijn vrijwel alle een erfenis uit de 19e eeuw. Men zat, na het vertrek van Napoleon, nogal slecht bij kas. Wie zijn huis op een voordelige wijze een 'modern' aanzien wilde geven, riep de hulp van de stucadoor in. Ook de vele groengeverfde deuren hebben we aan Napoleon te danken! De meeste zijn van eikehout. Dat aanzien vond de keizer een teken van weelde en daar moest belasting voor worden betaald. Gevolg: verf erover!

Heeft u ook al opgemerkt hoeveel verschillende boomsoorten er beneden op de werven staan? Er zijn o.a. linden, platanen, noten, eiken en kastanjes te vinden. Een deel van de Nieuwe Gracht, helemaal achteraan links van ons, is bijgenaamd 'Onder de linden'.

De eerste lindebomen werden hier tussen 1570 en 1598 geplant.

No 37/39

De panden nummer 37 en 39 zijn eigendom van het Utrechtse Monumentenfonds. Nummer 37 is met het pand nummer 168 aan de Oude Gracht het enige van dit type in de stad. In 1966 werd het uit het eerste kwart van de 17e eeuw daterende pand door het fonds verworven. De eigenaresse kreeg daarbij het recht er, na restauratie, tot haar overlijden in te mogen blijven wonen. Het huisje is nog geen drie meter breed. De oppervlakte bedraagt 50 m² (inclusief een plaatsje van 3 x 3 m). Van oorsprong heeft het kruiskozijsheid gehad. Deze zijn in de 18e eeuw door schuiframen vervangen. Het wapen in de voorgevel is dat van de bekende Utrechtse familie Van Weede, de eigenaars in de 17e eeuw. Toen het Monumentenfonds nummer 39 aankocht (1969) bewoonden 17 studenten het. Dit pand stond al jaren bekend als het slechtste van de gehele gracht. Het herstel, enkele jaren later, was zó ingrijpend dat daarbij weinig meer dan de voorgevel is blijven staan.

Rechts in de voorgevel is nog duidelijk te zien dat het daar van oorsprong een inrijpoort heeft gehad. Zie de stootstenen onder in de gevel en de boog met sluitstenen langs het dubbele raamkozijn. In het trapgeveltje zijn boven elkaar twee kruiskozijsheid geplaatst. In de 17e eeuw moest men de luiken (vensters) bij slecht weer altijd sluiten. In de onderste openingen bevond zich nl. geen glas, met als gevolg dat het dan extra donker in huis was. De uitvinding van het schuifraam (circa 1680) was een hele verbetering. Zie deze ter weerszijden van dit geveldeel.

No 41

Het valt op dat de ijzeren balie voor het dubbele herenhuis nummer 41 (nu Volksuniversiteit) een stuk verder van de voorgevel staat. Het verhaal gaat dat een dame die dit huis eens bewoonde, het vertikte om het rijtuig waarmee ze 's zondags naar de Domkerk ging, iets te laten omrijden via de volgende brug. Omdat de straat voor het huis te smal was om het rijtuig daar te laten keren, liet ze deze tot dat doel verbreden. Mede het gevolg hiervan is geweest dat de kelders onder de rijweg een grotere diepte kregen en de werf ervoor smaller werd.

No 45

Boven de hoofdtoegang van nummer 45 prachtig Louis XIV snijwerk. Helaas is de oorspronkelijke deur met het snijraam daarboven verdwenen, wat toch een verarming is.

No 36

Hier recht tegenover (nummer 36) één van de weinige zandstenen gevels in Utrecht. Nu is dit wel het mooiste van het huis, omdat alles erachter enige jaren terug tot in het fundament is afgebroken en men er een geheel nieuw en modern gebouw optrok. Aardig is het te weten, dat alle stoepen, sommige afgezet met een fraai ijzeren hekwerk, nog tot de huizen behoren.

De gemeente heeft eens een poging gedaan om deze in eigendom te verkrijgen en er dan trottoirs voor in de plaats aan te leggen (wat voor ons nu wel gemakkelijk zou zijn). De weerstand bij de aanwonenden tegen dit plan was zó groot, dat de stads-overheid er maar gauw vanaf zag.

No 53

Wat men in Utrecht's oude centrum wel meer aantreft zijn de kanonslopen van vroegere schepen, die nu bij ingangen en hoeken ter bescherming gedeeltelijk uit de grond steken.

Zie ze bij het hekwerk van nummer 53.

No 61

Nummer 61 is zowel uit- als inwendig een mooi voorbeeld van een 18e eeuwse stadshuis. Let eens op het prachtige, strakke metselwerk met zijn zeer dunne langs- en stootvoegen. Herkent u de dunne steen? Natuurlijk: Vechtformaat. Hiernaast treft U het Rijksmuseum, Het Catharijne convent, dat we met een bezoekje gaan vereren en waar we ook aan tafel zullen gaan.

Na een blik te hebben geworpen op de bijzondere Louis XIV balusters van de ijzeren balie tegenover dit museum en naar de gevel, waarin, links, de toegangspoort die vroeger leidde naar het erachter gelegen koetshuis met paardenstal, vervolgen we onze tocht langs de vriendelijkste gracht van Utrecht.

No 65

Bij nummer 65 valt het, wat jaren geleden nieuw aangebrachte snijraam op. Het figuurtje daarin houdt een pipet vast, wat zeer toepasselijk is op het hier gevestigde instituut.

No 56

Er recht tegenover (nummer 56) woonden eens de freules De Pester met hun neefje H.B. VerLoren van Themaat. Deze laatste vervulde in 1906 de rol van Germanicus bij het gelijknamige Utrechtse studentenustrum. Dit lustrumfeest was van een dusdanig grote opzet en verslond zóveel geld, dat oudere Utrechtenaren er nu nog over spreken. Zo liet men o.a., op ware grootte, een Romeinse arena bouwen die, tot in de kleinste details, gelijk was aan een origineel, voor de tweemaal te houden wagenrennen. De wagens, totaal zes in getal, werden ieder met vier paarden bespannen die, van een speciaal ras zijnde, in het buitenland waren aangekocht. Ook de kleding van

de 386 deelnemers aan de maskerade was 'origineel' uit de tijd (anno XVII). De hoofdpersoon, die over zes met goud- en zilverdraad geborduurde gewaden beschikte, droeg daarnaast bij gelegenheid een puur zilveren en gouden kuras, vervaardigd in de ateliers van de befaamde edelsmid Carl Begeer.

No 69A

Het pand is nu in gebruik als huishoudschool. Monumentaal is het 19e eeuwse pand nummer 69A te noemen, eens de woning van de familie Hooft Graafland. De ramen noemt men T-vensters (eind 19e eeuw). De brug aan de overzijde draagt de naam Quintynsbrug, genoemd naar het oude Quintynsgasthuis, dat in 1395 nabij de stadswal werd gebouwd en in 1567 door het nog bestaande Leeuwenbergsgasthuis werd vervangen. Het is opmerkelijk dat, vergeleken met de Oude Gracht, de bruggen hier niet twee, maar één boog over het water hebben. Dit komt, omdat de Nieuwe Gracht aanmerkelijk smaller is.

No 73/75/77

Dat langs deze gracht niet alleen voorname of grote huizen staan, blijkt o.a. wel uit de aanwezigheid van panden als de nummers 73/75 en 77.

No 68

Hier recht tegenover is de enige nog bestaande Utrechtse stalhouderij, Schoonhoven Buytendijk, gevestigd op nummer 68 (opgericht in 1825).

Wie het oude huis zo aanziet, zou niet vermoeden dat hierachter ± 20 paarden op stal staan, ten behoeve van de 21 rijtuigen waarover het bedrijf beschikt. Hieronder is ook de zgn. rouwkoets, waarvan Rien Poortvliet een tekening in zijn schitterende boek 'Het brieschende paard' opnam.

No 79

Mocht u nog een mooi grachtenpand te Utrecht zoeken, nummer 79 is in de verkoop.

No 85/87/89

Na het vrij goed verzorgde en onderhouden deel van de gracht, welke we tot nu toe bewandelden, vallen de nummers 85/87 en 89 tegen.

No 87

Naast nummer 87 is een kleine poort, waarboven een steen aangeeft dat hier de toegang is, of eigenlijk was, tot de Sions Kameren.

Dit hofje, dat in de eerste helft van de 15e eeuw werd gesticht door een schoenmaker, Claes Govertsz, uit dankbare herinnering aan zijn pelgrimstocht naar het Heilige Land, telde 15 huisjes, zogenaamde Godscameren, die ieder een bijbelse naam droegen nl. de driëenheid, Jezus, Maria en die van de twaalf apostelen.

No 119/121/123

De panden nummer 119/121/123 zijn rijp voor herstel. Ze doen reeds vele jaren dienst als opslag voor bakkerij Molenbeek, op de hoek van de ABC-sstraat. Deze straat is zo genoemd, omdat er vroeger een schoolmeester woonde. Iets verderop – naast de bakkerswinkel welke daar, zoals de steen in de zijgevel aangeeft, in 1879 werd gevestigd, staan de grote panden die onderdak bieden aan het Wilhelmina kinder-

ziekenhuis. Zie de kanonslopen bij het hekwerk. Nog even en we kunnen een heel oorlogsschip uitrusten.

No 92

Tegenover deze panden, nummer 92, het voormalige Joodse weeshuis. Vanwege de zeer droevige omstandigheden in de laatste oorlog heeft men er na 1945 een andere bestemming voor moeten zoeken.

Waar we nu lopen is het straatniveau t.o.v. de waterlijn aanmerkelijk minder hoog dan bij de aanvang van de gracht. Zo zelfs dat de huizen hier onder de weg geen kelder of uitgang aan de werf beneden hebben.

No 157

Zeker de moeite van het bekijken waard is de deur van nummer 157 (Louis XVI). De twee ernaast liggende panden hebben 17e eeuwse gevels met schuiframen. Hier ook wel Engelse schuiframen en in Engeland, hoe aardig, Dutch windows genaamd.

No 165/181/183

Hebben de meeste panden in dit deel van de stad over het algemeen de beschikking over een aardige achtertuin, de panden nummer 165/181/183 en verder moeten het met een klein plaatsje doen. Al de ruimte verder is in beslag genomen door de oude Hortus Botanicus, welke via het hek in de gevelwand is te befleden. Deze z.g. Academische kruidentuin werd in 1636 ten behoeve van het academisch onderwijs aangelegd op een voormalig verdedigingswerk nabij de Maliebrug, in 1636 naar het bolwerk Zonnenburg en in 1724 naar deze plaats aan de Nieuwe Gracht overgebracht. Nu beschikt men over een veel uitgebreider terrein in het stadsdeel 'De Uithof', welk ook vrij is te bezoeken. In het links naast de poort gelegen Miquel Huis is het Biohistorisch Instituut gevestigd, waarin zich o.a. een zeer uitgebreide bibliotheek op het gebied van de tuinkunst bevindt.

Aan de overzijde zien we uit op de zg. 'Wandelingen', die de bekende architect en tuinarchitect D.J. Zocher (1791-1870) na sloping van de stadsverdedigingswerken langs de singels tussen de jaren 1829 en 1861 aanlegde.

Enkele bolwerken, een soort verdedigingstorens op de 'hoeken' van de singel, zijn bewaard gebleven, zoals het bolwerk Zonnenburg waarin de Sterrewacht is ondergebracht en welke men van hier af 's winters kan zien maar die nu achter het lover schuil gaat.

No 191

Na nummer 191, een reeks van vijf 19e eeuwse panden, met tot slot, op de hoek van 'onze' gracht en de Agnietenstraat de toegang tot het hoofdgebouw van de Fundatie van Maria van Pallaes, weduwe van Mr Hendrik van Schroyensteyn. Zij schonk de fondsen voor de bouw van twaalf woningen in de Agnietenstraat, bestemd voor kleine gezinnen of 'eenlopende' vrouwen, die lidmaten van de Nederlands Hervormde Kerk moesten zijn. Deze huisjes zijn boven de voordeur voorzien van de wapenschilden van Pallaes en Schroyesteyn, met als bouwjaar 1651.

Na deze wandeling, die hopelijk niet te vermoeiend is geweest, gaan we nu de trap af naar de kade en, letterlijk natuurlijk, het schip in voor een tochtje over een stukje Singel en de Oude Gracht.

A.J.A.M. Lisman

De Grote- of Laurentiuskerk te Weesp

gebouwd van 1429-1462;

gerestaureerd in de jaren 1969 tot 1978.

De kerk met toren aan de Nieuwstraat beheerst al vele eeuwen het beeld van de stad Weesp.

De kerk, zoals deze er nu staat, heeft vijf bouwfasen gekend, welke hiervolgend aangeduid worden met A, B, B¹, C en D.

Bouwfase A

Uit deze fase kennen wij de toren en wel voornamelijk de onderste drie geledingen, welke tot de Romaanse bouwstijl behoren (1000-1200 jaar na Christus). Het wordt zeer aannemelijk geacht, dat de eerste Christelijke Kapel te Wesopa (Weesp) gesticht is door Bonifacius.

In de achtste eeuw zou ergens in de Aetsveldsepolder een Romeinse nederzetting zijn geweest. In de 'Gooi- en Eemlander' van 10 mei 1969 stond het verslag van een Raadscommissievergadering, waarin erop gewezen werd dat in de Aetsveldsepolder waarschijnlijk zeer oude fundamenten liggen van Romeinse nederzettingen. Er is geen zekerheid of in deze nederzettingen een kapel of kerk geweest is.

Wat wij wel weten is, dat in 1280 pastoor Joannes hier ter plaatse (Weesp) zijn bediening uitoefende, dus moet er dan sprake zijn van een kerk of kapel. Vrij zeker stond deze kerk op dezelfde plek als waar nu de Grote- of Laurentiuskerk aan de Nieuwstraat staat. Graafwerken tijdens de restauratie, verricht door het Rijksbureau voor Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROBO), hebben geen zekerheid kunnen verschaffen met wat voor materiaal deze kerk of kapel gebouwd zou zijn. Van dit gebouw zou de uit drie geledingen bestaande toren zijn overgebleven. In afbeelding 1 is de toren met het gefantaseerde kerkgebouw aangegeven. Er heersen verschillende meningen waarom de toren alléén is komen te staan. Dit alléén staan van de toren zou zelfs vele jaren hebben geduurd, waardoor deze vanwege de zware westenwinden is gaan overhellen in oostelijke richting.

Bouwfase B

In 1429 is men begonnen met de bouw naar het Oosten van een nieuwe kerk, een éénbeukige kruiskerk met dwarschip (transept) en koor. Afbeelding 2 geeft de plattegrond van deze kerk. Deze indeling geeft de basilicale plattegrond in de vorm van een Latijns kruis, in die tijd een zeer geliefde vorm van kerkbouw. De bestaande toren werd in zijn overhellende stand in de nieuwbouw opgenomen. Om te passen bij de hoogte van het nieuwe kerkgebouw, moest de toren met twee geledingen verhoogd worden, zodat de toren nu vijf geledingen telt. De nok van het kerkdak reikt tot aan de vijfde geleding.

Deze geleding moest vrij blijven, want deze zou de grote luidklokken moeten herbergen.

Interieur van de Kerk naar het oosten gezien.

Bouwfase B'

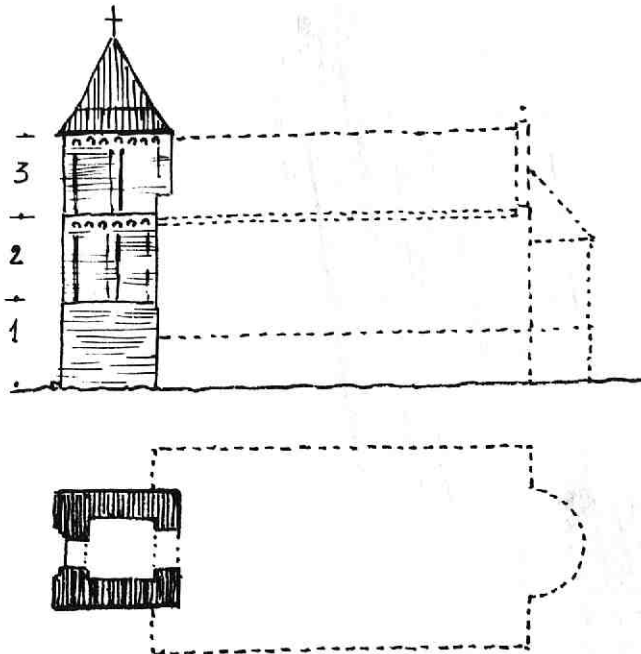
Of de éénbeukige kruiskerk niet voldoende ruimte bood (mogelijk voor meer altaren) of dat er meer geld beschikbaar kwam voor een grotere opzet van het kerkgebouw is niet duidelijk, maar in ieder geval werd de kerkruimte kort na de afronding van de eerste fase verbreed.

Dit gebeurde door aan weerszijden van het bestaande éénbeukige gedeelte, verbredingen te bouwen in de vorm van zijbeuken welke elk (de noorder- en de zuiderzijbeuk) de breedte kregen van het uitstekend deel van het transept (de korte armen van het kruis). Afbeelding 3.

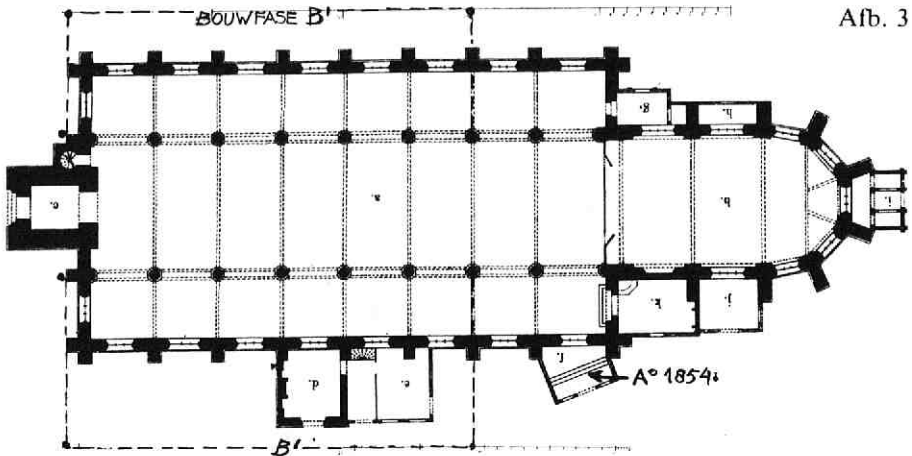
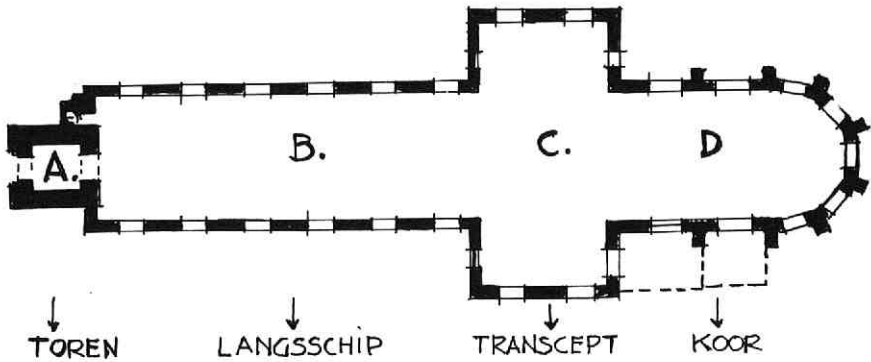
De buitenmuur van het schip moest voor deze verbreding weer worden weggebroken om plaats te maken voor natuurstenen kolommen. Ik heb de aanleg van de fundering van deze kolommen kunnen bekijken tijdens de reeds genoemde graafwerken, verricht door het ROBO, waarbij de afgebroken bouwmuur van het éénbeukige gedeelte ook nog voor de dag kwam. De fundamenteën van de kolommen zijn in prachtig, fijn metselwerk uitgevoerd.

Schematische voorstelling van het kerkje vóór 1429

Afb. 1

1-2-3 = Geledingen van de toren.

Afb. 3

Bij de bouw van de noorder- en zuiderzijbeuk heeft men tevens in elk een toegangsportaal gebouwd. De toegang tot de noorder-zijbeuk bereikte men toen door een pad over het kerkhof. Afbeelding 4. Deze toegang is later afgebroken en de opening in de kerkmuur dichtgemetseld.

Daar het kerkhof om de kerk toch niet meer mocht worden gebruikt (de wet van 1830 van Koning Willem I, inhoudende het verbod om in de kerken te begraven), heeft men in de 19e eeuw op de plaats van het toegangsportaal een vrij groot waaggebouw neergezet. Een aanfluiting voor het kerkgebouw. Gelukkig was dit waaggebouw al jaren verdwenen, voordat de restauratie van de kerk in 1969 begon. De natuurstenen omlijsting van de toegang van dit noorderportaal is keurig op zijn plaats in de kerkmuur gebleven, zelfs beschermd tegen weer en wind door het genoemde waaggebouw. Deze toegang heeft nu weer deuren gekregen, maar wordt als zodanig niet gebruikt.

Afb. 4

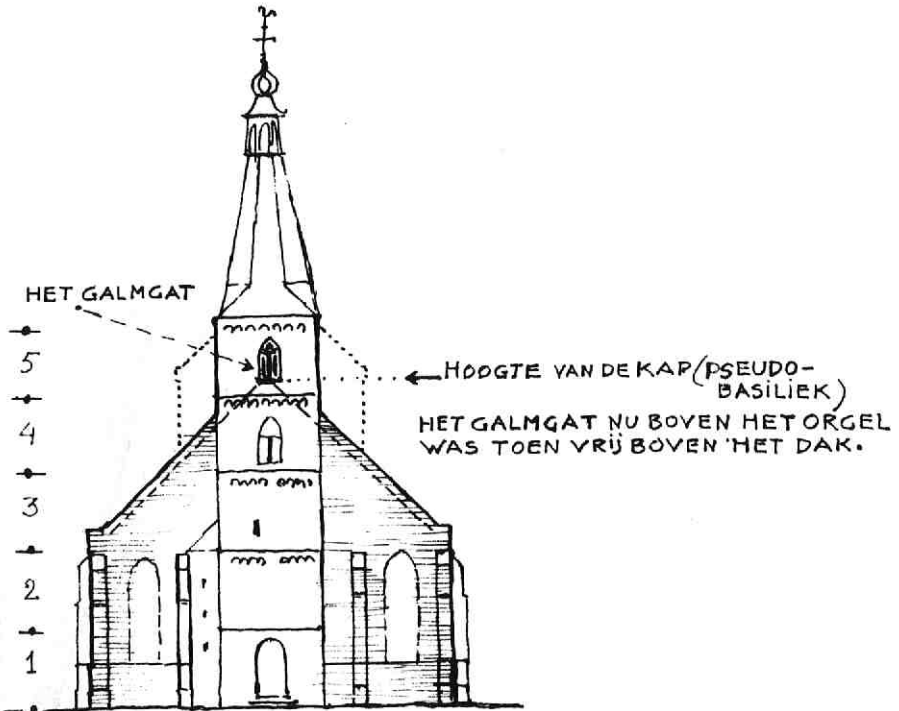
Vanaf 1854 had de koster van de kerk de zuiderzijbeuktoegang in gebruik als keuken, wegens de beperkte ruimte in zijn woning. De toenmalige kerkmeesteren hadden namelijk een nicuwe toegang laten maken aan het eind van de zuiderzijbeuk. Met de restauratie werden we gelukkig van dat lelijke bouwsel verlost en werd de oude toegang weer in ere hersteld.

Er is in totaal drie en dertig jaar gebouwd aan de kerk, alvorens de wijding in het jaar 1462 plaatsvond. De kerk kreeg de naam van Laurentius of zoals er staat: ter ere Gods aan de martelaar Laurentius. Laurentius was aartsdeken en is in het jaar 258 (na Christus) met zes van zijn medediakenen de marteldood gestorven.

De nokhoogte van de bestaande kap van het toen tot 'middenschip' geworden deel (vanwege de aangebouwde zijbeuken) bleef ongewijzigd en lag precies onder de galmgaten in de toren. De afdekking van de zijbeuken sloot aan bij de bestaande kap, zodat zij daarmee één geheel vormde. Zo ontstond een kerkgebouw in de vorm van een pseudo-basiliek. Afbeelding 5.

Even een korte verklaring wat men onder een basiliek en een pseudo-basiliek verstaat: Sinds de Oud-Christelijke tijd was een basiliek een langerechte rechthoekige ruimte, door rijen in de lengterichting geplaatste zuilen of kolommen verdeeld in drie of meer beuken. De middelste van deze beuken was hoger opgetrokken dan de daken van de zijbeuken. In de hoger opgetrokken muren werden vensters aangebracht, waardoor de zgn 'lichtbeuk' ontstond.

Een basiliekvorm zonder vensters in de middenbeuk die daardoor vrij donker is, wordt 'pseudo-basiliek' genoemd.

Bouwfase C

Bij de pseudo-basiliek waren schip en koor van de kerk, wat de nokhoogte van de kap betreft, even hoog. Na de wijding van de kerk in 1462 is men weer verder gaan bouwen en wel in de hoogte. Het koorgedeelte werd toen nl op de tegenwoordige hoogte gebracht. Op blz 340 van de Voorlopige Lijst der Nederlandse Monumenten van Geschiedenis en Kunst, deel V¹ wordt de bouw van het Koordak gesteld in het vierde kwart van de vijftiende eeuw (XVd), waarbij nog de veronderstelling geuit wordt, dat de schalken in het koor zouden wijzen op een onuitgevoerd stenen gewelf. Schalken zijn halfronde zuiltjes beginnend boven het kapiteel van kolommen of, zoals in dit Koor, beginnend op een kraagsteen.

Bouwfase D

Na de verhoging van het koor heeft men de middenbeuk op dezelfde hoogte gebracht en voorzien van lichtvensters (van pseudo-basiliek naar Basiliek). Door de verhoging

van de middenbeuk en de voorziening daarvan met vensters werd deze toen een 'lichtbeuk'. Voor wat de kerkruimte aangaat, een hele verbetering wat het licht betreft! Helaas werd de torenaansluiting met het kerkgebouw er niet mooier op. Een gedeelte van het helmdak aan de achterzijde van de toren werd afgedekt door het dak van de verhoogde middenbeuk. Afbeelding 6. Als men dit had willen voorkomen, had de toren weer met een geleiding verhoogd moeten worden, maar daar heeft men toen blijkbaar van afgezien.

Het merkwaardige van de middenbeukverhoging was, dat één van de vier galmgaten van de toren binnen de kerkruimte kwam en — dichtgerijtseld — prijkt boven het orgel. Dit gewezen galmgat heeft bij de restauratie van de toren (door de gemeente Weesp) nog dienst gedaan als voorbeeld voor de drie overige galmgaten aan de buitenkant van de toren. Deze waren zwaar verminkt en geheel opengebroken. Vóór het in beslag nemen van de luidklokken (1940-1945) waren de galmgaten voorzien van een jalouzie-constructie, bestaande uit brede houten planken.

Na dit overzicht van de bouwfasen wil ik gaarne eerst het exterieur en daarna het interieur van de kerk met U bezien.

Met de restauratie van de kerk is de zuidergevelwand (in de Kerkstraat) wel het meest in het oog gekomen en geeft daardoor een zeer interessante aanblik. In de eerste plaats door het weer in gebruik stellen als toegang tot de kerk van de voormalige keuken van de kosterwoning. Voorts geeft de gerestaureerde stenen traptoren, welke boven de bebouwing van de consistorie uitkomt een bijzondere noot aan deze gevelwand.

Vóór de modernisering in 1755/1756 van de consistorie- en kerkmeesterskamers was er in eerstgenoemde een trap, waarmede men naar de Librije kon komen. Deze trap moest wijken voor de betimmering in de toen moderne Lodewijk XVIe stijl. Tot aan de restauratie (1969) was deze zolderruimte in gebruik als opslag voor reparatiemateriaal van de kerk. Men bereikte deze zolder over een ladder vanaf de straat. Op genoemde zolder bevindt zich een samengesteld metselwerk als aanzet of voet voor de traptoren. Deze traptoren was ter hoogte van de goot om het koor plat afgedekt. In deze afdekking was een luik, waardoor de werklieden in de goten konden komen en met ladders hun reparatie aan dak en goten konden uitvoeren.

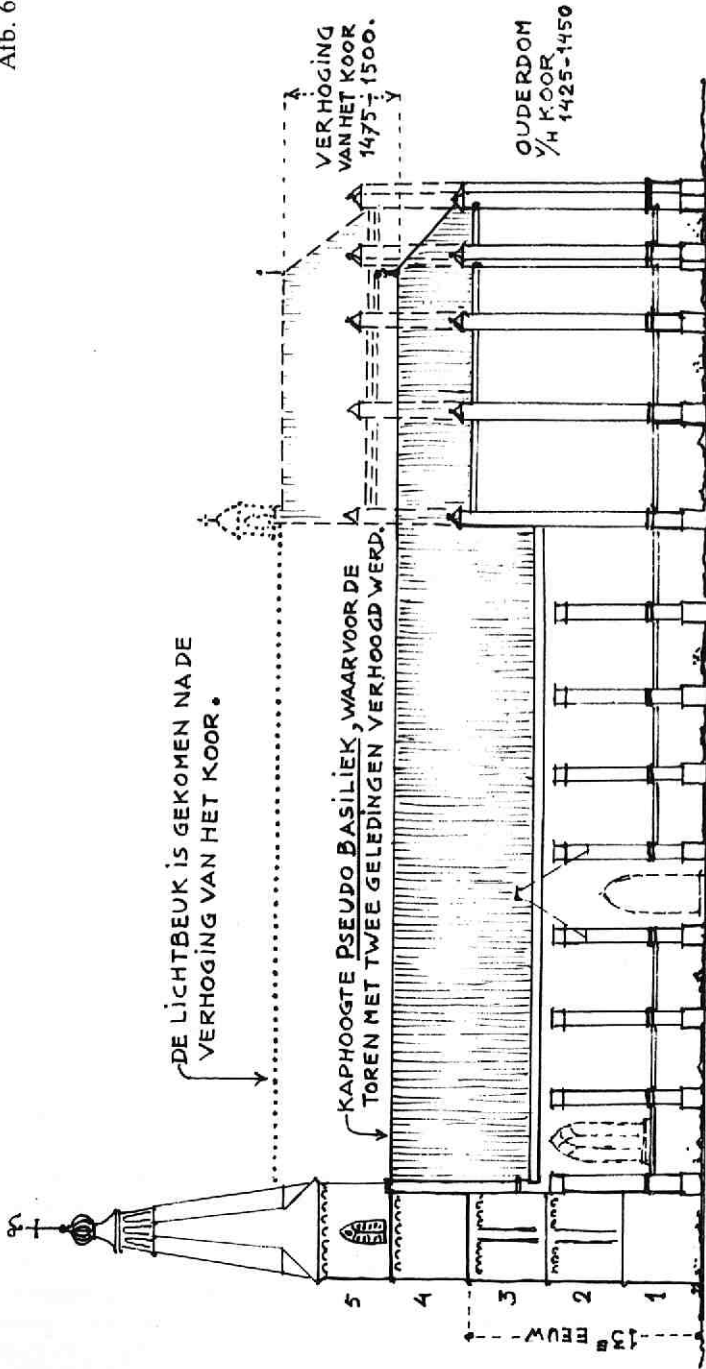
Met de restauratie heeft de traptoren een betere en heel mooie beëindiging gekregen door het hoger optrekken van het muurwerk en door een bekroning met een torentje. In het hoger opgetrokken muurwerk geeft nu een deur toegang tot de goten om de kerk.

Bij de restauratie van de zware steunberen aan het koor, bleken aan de natuurstenen goten van het koor bewijzen te zitten dat de gemetselde steunberen hoger geweest waren. De hoogte van de beren vóór de restauratie was ruimschoots onder de goten en waren schuin aflopend afgedekt.

Hoë waren ze in vroeger tijd toch geweest? De nieuwjaarswens van de nachtwachts, opgedragen aan de ingezetenen van Weesp bij de aanvang van het jaar 1904 gaf uitkomst. Op deze nieuwjaarswens staat namelijk een afbeelding van de achterzijde van het koor, gezien vanaf de Hoogstraat. Het bleek toen dat de steunberen inderdaad hoger geweest zijn en even boven de goten eindigden met een zadeldakachtige afdekking. Tot die hoogte zijn zij nu weer opgemetseld.

Waarom stond de achterzijde van het koor op de nieuwjaarswens? De nachtwachts hadden namelijk hun onderkomen in een enigszins klassiek bouwsel, geplaatst tussen twee steunberen aan de achterzijde van het koor. Afbeelding 3i.

Leuk hoe een nieuwjaarswens van nut kan zijn bij een restauratie van een monument.

Aan de noordergevelwand was (gedateerd met het jaartal 1673) een klassiek portaal gebouwd op de plek waar koor en noorderzijbeuk een inspringende hoek vormen. Dit klassieke portaal was geen ingang van de kerk, maar werd gebruikt als stovenberging. In de wintermaanden stonden daar 's zondags de stoven en de testen met brandend 'gloed' gereed voor de kerkgangers en dan alléén voor hen, die hun gulden (per seizoen) daarvoor voldaan hadden aan H.H. kerkvoogden. Na de restauratie van dit portaal is het ingang van de kerk geworden, met mogelijkheid voor inrijden van rolstoelen voor invaliden.

Verder de noorderkerkgevel langsgaande, ziet u de reeds besproken deuren van een vroeger toegangsportaal.

De restauratie van de buitenkant van de kerk heeft het inwendige daarvan niet onberoerd gelaten.

Allereerst is het tot aan de restauratie gebruikte kerkmeubilair van ongeveer 1860-1865 gesloopt (hoofdzakelijk van vurehout en eikehout geschilderd). Wat een ruimte ontstond daardoor ineens!

De indeling van de kerkruimte kwam toen zeer duidelijk uit. De tweemaal zeven vrijstaande kolommen of pilaren tonen nu hun functie van dragers van het hogere middenschip. Behalve deze veertien vrijstaande kolommen staan op de hoeken van het koor nog twee kolommen, welke echter niet vrijstaand zijn maar aan de hoeken zijn aangebouwd. Deze veertien plus twee kolommen zijn alle van natuursteen (zandsteen). Aan weerszijden van de toreningang in de kerk zien we bijna geheel in de muur ingelaten kolommen. Deze vormen met de steunbeer aan de buitenkant van de kerk één geheel en zij zijn niet in natuursteen, maar in fijn metselwerk uitgevoerd. Voor de aanleg van de vloerverwarming in de kerk moest de vloer natuurlijk waterpas liggen. Bij het waterpassen bleek de kerkvloer vanaf de toreningang tot het koor maar eventjes 75 centimeter op te lopen. Hoe kwam dat?

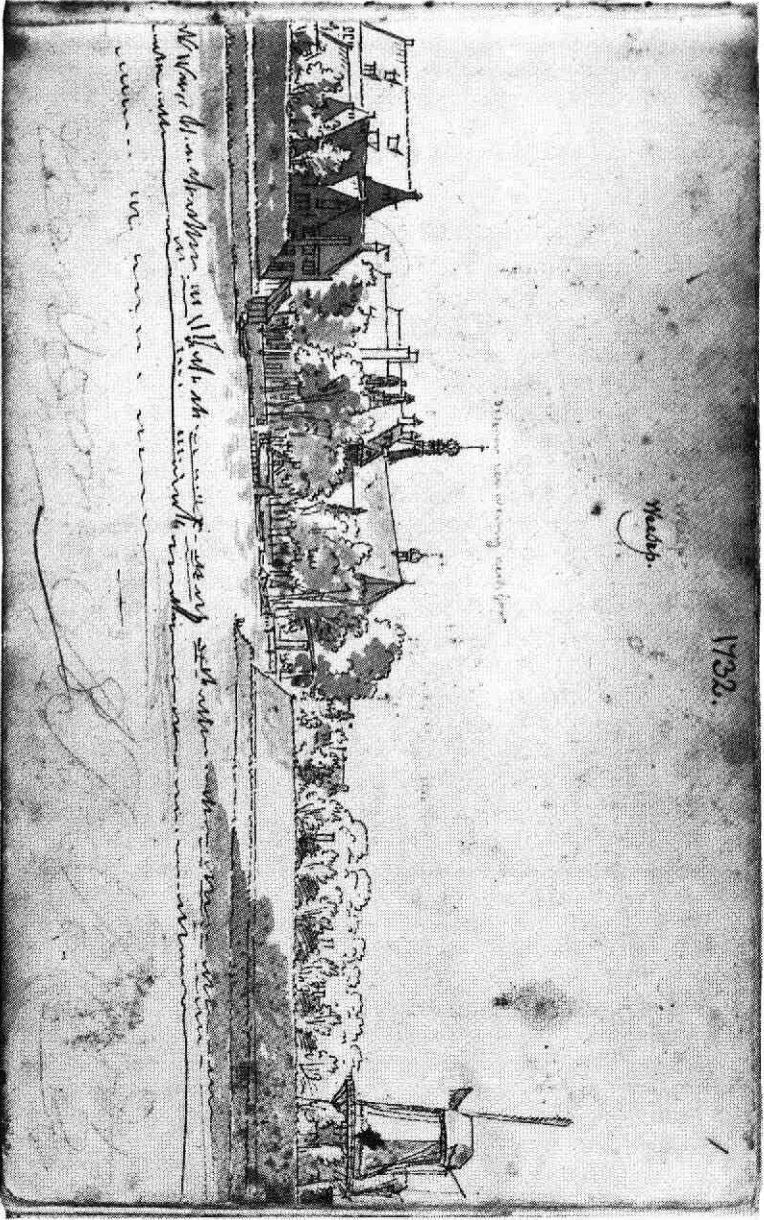
De oorzaak lag wel hierin, dat de kerkvloer regelmatig verhoogd of bijgehoogd moest worden, omdat de kerk ook begraafplaats was. Als het wat vol werd of wanneer de grond zakte, kwamen er weer lagen zand bovenop.

Bij het waterpas maken van de kerkvloer kwamen bij het afgraven daarvan nog meer bijzonderheden voor de dag. De basementen van de kolommen bleken bakstenen uitbouwen te hebben. Het onderzoek wees uit, dat om de kolommen zitplaatsen geweest waren in de vorm van bankjes. Een bestaand voorbeeld was hiervan nog aanwezig in het koor. Nu hebben vrijwel alle kolommen weer zitbankjes om hun basement. Een plezierig oud gegeven is daardoor weer terug in de kerk.

Voor de vloerverwarming moest nog meer gebeuren, namelijk de vrij zware en dikke grafzerken moesten plaats maken voor minder dikke natuurstenen tegels. Dit in verband met de betere warmte doorlating. De weggenomen grafzerken hebben vrijwel alle een plaats gekregen in één van de beide zijbeuken.

Bovenop elk van de reeds genoemde tweemaal zeven kolommen staan schalken. Deze schalken ondersteunen de kapconstructie waarvoor zij de korbeels (een galgvormige samenstelling) dragen, die op hun beurt de zware dwarsbalken van muur tot muur weer ondersteunen. De constructie van schalken en korbeels is ook gebruikt in het koor van de kerk.

Bij de wijding van de kerk op 26 augustus 1462 heeft de bisschop op twaalf plaatsen in de kerk de zelf- of wij-olie gesprenkeld. Deze plaatsen zijn na de wijding aangegeven door een Frans leliekruis, omgeven door een cirkel in de kleuren blauwgroen en rood. Vijf van deze wijdingskruisen zijn teruggevonden. Dat wil zeggen, drie hele en twee gedeeltelijke.

Afb. 7

Het was reeds in 1848 bekend, dat zich op drie kolommen schilderijen bevonden. Op de middelste pilaar de figuur van een bisschop, op de beide andere elk een apostelfiguur. Bij herstellingen in de kerk (1874) is er weer gewezen op deze schilderijen, maar alles moest onder de witkalk blijven. Zelfs een poging door het Rijk gedaan om de schildering te ontdoen van de witkalk, bleef zonder resultaat.

Nu, met de grondige restauratie van de kerk, zijn de schilderijen door het verwijderen van de witkalk voor de dag gekomen. U zult verbaasd zijn het resultaat te zien, alléén al doordat met grote voorzichtigheid en veel geduld de witkalk en verflagen eraf gehaald zijn. Voorts zijn er ook fragmenten van schilderijen op de scheibogen gevonden. In de noordelijke zijbeuk zijn dit o.a. bladmotieven en engelenfiguren met een wierookvat in de hand.

Ongeveer drie en zestig jaar na de wijding van de kerk is het koorhek geplaatst tussen de beide hoekpilaren van het koor. Voor die plaatsing is op elk van de hoekpilaren een half wijkruis weggehakt. Daar de breedte van het koorhek niet voldoende was, bleken gemetselde muurtjes nodig voor aansluiting aan de hoekpilaren.

Omdat de kerkvloer waterpas gelegd is, ligt de vloer van het koor nu 75 centimeter hoger. Met de restauratie is het koorhek een stuk teruggeplaatst in het koor; vandaar de brede treden voor het koorhek.

Wat er verder aan historisch meubilair in de kerk aanwezig is, waaronder het Bätz-orgel, de rouwborden enz. daarover krijgt U, bij een bezoek aan de kerk, nadere inlichtingen in een brochure door ondergetekende samengesteld.

Weesp, juli 1979

G. Lindeboom

Het ontroerde Nederland, een oorlogsverslag uit 1679

Wel-Edele Heer

'Wij brengen, onder Uw wel Ed., Wijtluchtigh beroemde naam, te voorschijn, het ONTROERDE NEDERLANDT, waar in te zien is hoe onchristelijk de Franse Majesteyt, die den Tijtel van Alder-christelijkste Koning gegeven wordt, het Christenrijk, dat in een geruste Vrede leefde, heeft beginnen te ontroeren...'

Zo luiden de eerste regels van de opdracht van het boek 'Het ontroerde Nederland' aan 'den Wel-edelen, Gestrengen, Manhaften en Dapperen Zeeheldt, Cornelis Tromp'. Een oorlogsrelaas over de jaren 1672 en 1673, uitgegeven in 1679 bij Marcus Doornick te Amsterdam. Een betrouwbaar verslag? Na driehonderd jaar is dat nauwelijks na te gaan. Wel een uitvoerig gedocumenteerd verslag, met gegevens van allerlei aard. Sententies van de krijgsraad, brieven van Michiel Adriaensz de Ruyter, namen van schepen en kapiteins, zelfs een opsomming van de spijzen die genuttigd werden tijdens een maaltijd van de Prins van Oranje. Maar tevens een verhaal vol hartstocht; in sterke en bloemrijke bewoordingen worden de handelingen van de soldaten, de lotgevallen van de burgers beschreven, waarbij de auteur zijn persoonlijke mening niet onder stoelen of banken steekt. Diepe verontwaardiging over het onrecht de lage landen aangedaan, over de schandelijke overmacht die de overwinning des te glorieuzer maakt. Een rapport waartoe talrijke getuigen hebben moeten bijdragen, die de lezer haast voor zich ziet staan – struikelend over hun woorden om maar alles te vertellen, evenals de onbekende schrijver, zich haastend om de drama's die nog vers in het geheugen liggen op te tekenen. Juist dit menselijke facet maakt dat het boek, ook na drie eeuwen, leeft. Sterker nog: ons vervullen kan met dezelfde gevoelens van verontwaardiging en meeleven.

Verontwaardiging niet alleen jegens 'de Franse Majesteyt', want reeds vóór de oorlogsverklaring in april 1672 heeft de Koning zich van bondgenoten weten te voorzien. In een uitvoerige beschrijving van het voorspel tot de oorlog vertelt de schrijver hoe de Koning '...beweegde den Koning van Engelandt, dat hij de Bredase Vrede, met de Nederlanders geslooten, en de Triple Aliantie tegelijk, trouwlooflijk heeft verbroomen, en als met de voet geschopt...'

'Der Franse tweede helper, was dien onnoozelen keurvorst van Keulen... Den derden mede-hulper, of liever huurling, was dien Dollen en Verwoestenden Bisschop van Munster, die hem bij alle Vorsten, die den Oorlogh in 't zin krijgen, gaat verhuuren, en dan neffens zijn plonderaars en helse Trawanten met duyvelse Nomben, Granaden, en Stinkpotten, te Velde trekt. Deze drie Krijghs-machten te Lande, en de vierde ter Zee quamen de Vereendē Nederlanden tegelijk bespringen...'

Zo begint het in Europa 'dapper te woelen'. Men gaat onderling verdragen sluiten, brieven vol bedekte bedreigingen of pogingen om beloften af te persen gaan over en weer. In de Verenigde Nederlanden komt een boycot van Franse artikelen. Men moet het voortaan doen zonder Franse wijn en etenswaren, maar ook zonder 'gebloemt Fluweel, Pluymen en Hoedtbanden. Yserwert, overtreksels van Bedden verciert met Franje...'

Daar blijft het niet bij. Er volgen gedetailleerde instructies voor het oorlog voeren, zoals een 'Formulier van autorisatie op de Capiteyn Generaal, om een leger te commanderen'. De Franse koning roept zijn onderdanen hier te lande terug, de Engelsen die hier woonachtig zijn ontvangen een dergelijk bevel. Wat de laatsten betreft dient nog te worden vermeld dat volgens de schrijver de Engelse Koning in zijn brief 'Engelse en Schotse Vagebonden en Guyten scheen aan te moedigen/om in den Vereenighden Staat verraderlijk brantstichting, en diergelijke schelmstukken te practizeren en beloofde hen met Pardon te zullen ontfangen'.

Er komen berichten over aanvallen van de Engelsen ter Zee, en op 6 en 7 april verklaren Frankrijk en Engeland de Verenigde Nederlanden de oorlog.

De Fransen in de Vechtstreek

Binnen enkele weken na de oorlogsverklaring volgt de gecombineerde aanval op de Republiek. Met 120000 man, aangevoerd door Condé, Turenne en Luxemburg trekt de vijand via Luik naar Keulen en vervolgens langs de rechter Rijnsoever naar de noordelijke Nederlanden. Vanuit het oosten vallen Keulse en Munsterse troepen het land binnen, terwijl de kust door Engelse en Franse schepen wordt geblokkeerd. Prins Willem tracht in eerste instantie met zijn veel kleiner leger de IJssellinie te verdedigen maar moet zich terugtrekken wanneer de Franse troepen de Betuwe bereiken. Reeds in de vroege zomer van 1672 wordt Utrecht bezet. De troepen trekken op langs de Vecht in de richting van Amsterdam. Pas voorbij Breukelen brengen de inundatiën — de beruchte Hollandse waterlinie — de opmars tot stand.

De onbekende schrijver van 'Het Ontroerde Nederland' laat geen twijfel bestaan over de ontstellende manier, waarop de Fransen in de Vechtstreek huishouden. Het is een verhaal van brandstichting en wreedheid, van willekeur, van het in koelen bloede moorden om de teleurstelling over een nederlaag af te reageren. Ik laat dit verder onbesproken en verwijs naar het artikel 'Onder Fransche Geweldenarij' in het jaarboekje van 1940. Met trots lezen wij hoe de schans te Nieuwersluis een ondoordringbare barrière blijkt te zijn. 'De Prins van Condé, en den Hertog van Luxemburgh, niet weynigh verlegen over het zoo waardigh Post-vatten, en versterken van de Nieuwersluys, trekken bijna alle hun krijgsmacht, bij Utrecht te samen'.¹⁾

Van verschillende kanten doen zij aanvallen bv vanuit Muiderberg, waar de Gooise boeren gedwongen worden 'aerdige tenten en een dikke aerde wal' op te werpen. Vanuit Amsterdam komt nu versterking en het mondt uit in een hevig gevecht: '... en het schieten gingh hier/en aan de Vecht dagh en nacht voort... en de kanonskogels vlogen gedurigh op Breukelen en Muyderberg, en van daar op Nieuwer-sluyts, en Muyden, heen en weer/door de Lucht/alsof het kaatsballen waren geweest/...' Doordat de Hollanders grote gebieden onder laten lopen, komen de kampementen in het water te staan. Een probleem, waar de Fransen geen raad mee weten. Zij geven de strijd van deze kant op, ook omdat 'het gedurigh en onophoudelijk canonneeren der Hollanders te veel Doden en Gequetsten geeft'. Al plunderend en brandstichtend trekken zij zuidwaarts. Zij koelen hun woede op wat er nog overeind staat, zoals bv in Breukelen: '... en deden aldaar het Oude Sterke Steenen Slot, genaamt Guntersteyn, door Boskruydt, in de Lucht vliegen/zoo dat het geheele dorp Breukelen, nu als een loutere Woesteyne was aan te zien... Zij verbranden ook het gene dat zij van het Huys te Nieuwenroy (tussen Breukelen en Maersen gelegen) tot nog toe hadden over gelaten...'

¹⁾ Zie de illustratie op pag. 52

De gravures van Sorjous laten ons de puinhopen zien. Weinig waardering heeft de schrijver als hij vermeldt dat '... daar waren langs de Vechtstroom, van Breukelen tot Maersen, en van daar verder naar Utrecht toe/noch verscheyde vermakelijke Hofsteden, in haar volle fleur, behouden blijven staan/die Amsterdammers toe behoorden/doch dezelve waren/door betalen van Contributie, en Brantschattingen, (hoewel tegen des Lands Placcaeten) behouden gebleven'.

Overlopers en overstromingen

Inmiddels krijgt de Prins van Condé ook met een heel ander probleem te maken, nl. dat van de overlopers: 'Vermits de Fransen ongewoon waren zo dodelijk en onzacht onthaalt te worden, met geheele Troupen, ja eens een geheele Compagnie tot Muyden met Vaendel, Trom, Quamen over loopen, de geheele Brandwacht der Fransen van Breukelen... met haar volle Geweer, en daaghs daarna nog 38 man'.

Een belangrijk element in deze zaak is 'dat deze Posten zoo dicht bij de Hollandtse waren gelegen'. De deserteurs hadden wèl reden: een veel te lage soldij ('een Hollandtse stuyver daaghs) en als dat niet toereikend was moesten zij '... het op den Boer halen/en de boeren waren kaal/of verlopen/zoo dat zij zwart en uitgeteert van honger/daardoor/en in vuylighheit zouden moeten vergaan'.

Maar, zoals de schrijver nuchter opmerkt: 'daar omtrent luyden gemeenlijk altijdt de klachten der over loopers'.

Uit de groep deserteurs is nog een heel regiment samen te stellen dat naar 'Het Eylant Flakké' wordt gevoerd.

Is er tegen de Hollandse Waterlinie werkelijk niets te beginnen?

De Fransen, onervaren als zij zijn in kwesties van waterhuishouding, willen het toch proberen. De auteur vertelt ons hoe zij '... begonnen over te leggen om het water, dat aan 't Oost-Zijde van de Vecht... van het Landt af te tappen/en in de Zuyderzee te doen lossen'. Zij nemen hiertoe maatregelen maar hebben geen succes, 'misschien qualijk onderricht zijnde'. '... niet denkende of wetende/dat men door de Uyttermeerse Sluys, of het doorsteken van de Vecht-dijk, uyt de Vechtstroom... meer Zeewater kon doen in-loopen/als zij met haar schut-deuren konden uyt houden'. De gevolgen blijven dan ook niet uit, zoals bv in Utrecht waar men '... niet weynigh den stank van het opgehouden en/stilstaande water, begon gewaar te worden'.

Inruilen en Inkwartieren

Tussen deze oorlogsverslagen door worden andere kanten belicht, zoals een beschrijving van de regels met betrekking tot de gevangenen. De behandeling, het dagelijks rantsoen en vooral ook het ruilen en het lossen. Voor de 'gevangens' zijn er twee mogelijkheden: zij worden òf geruild, rang tegen rang, òf er wordt een bedrag voor hun vrijlating betaald, waarvan de hoogte van hun rang afhankelijk is. Zo blijkt een Generaal van de Artillerie goed te zijn voor f 4.000,—, een vaandrager f 20,—, een Brugge-gast of Pont-gast of matroos slechts f 9,—. Voor 'Doctoren, Chirurgijns en Knechts' geldt een uitzonderingsregel: zonder betaling kunnen zij teruggestuurd worden, een fortuinlijke categorie, waarin ook 'Wijven en Jongens beneden de twaalf Jaren out zijnde' vallen.

Langdurig wordt uitgebreid over de toestand in de steden, zoals in Utrecht, waar de

situatie lijkt op die van alle steden bezet door een vijandelijke macht. Hoge belasting naar ieders al dan niet vermeende inkomen en bovendien inkwartiering van de troepen.

'Binnen Utrecht geschiede/op den 1 October, een generale Monstering, van alle de Franssen; geduurende hetzelfde/wierden op alle hoeken van de straten, 5 of 6 Switzers gestelt/die de Burgers, binnen en tegenhielden/omdat zij geen kennis van de sterkte van 't Garnizoen zouden kunnen krijgen. Nu ter tijd/verlieten veel Luyden, aldaar hare Huyzen, en gingen op Kamers wonen/om van de Inkwartiering der Soldaten, af te zijn/maar daar tegen werd haast ordre gestelt: Doch sommige andere Inwoonders trachten zoo zij konden/de Stadt te verlaten/wordende (niet zonder reden) zwaarmoe-digh...'

Om zo veel mogelijk te weten te komen over de burgers bedient Gouverneur Stoupa zich van minderwaardige methoden: alle 'Schouten van de Buurten' worden gesommeerd binnen 24 uur de namen en beroepen van hun 'Gebuurten' te melden en aan te geven, wie er uitzonderlijk hoge winsten heeft gemaakt. Maar het blijkt dat niemand zijn buurten wil verraden ('beklappen') met als gevolg dat er nu in de Buurtkerken bussen worden neergezet '... daar in men Secreete Briefjes, of Memoritjes, zou kunnen steken/welke in men konde schreyven... van de Buuren of Bekenden, die men wist/dat groote winsten hadden gedaan/... zonder dat de Aangevers, door deze manier van doen/konden bekend worden'.

Tevreden stelt de schrijver vast: 'Het was van kleyne uytwerking'.

Het einde

Tussen alle bijeengeraapte wetenswaardigheden door drukt de onbekende kroniekschrijver een bede af van de Franse Gouverneur Stoupa. Hij heeft wel reden om te bidden, want de toestand verandert. De Ruyter verslaat de Engels-Franse vloot tweemaal bij Schooneveld en daarna bij Kijkduin, waarmee het gevaar voor een landing der vijanden geweken is. Spanje, de Duitse Keizer en de keurvorst van Brandenburg, het gevaar inziende van een te grote macht van Frankrijk, sluiten een verbond met de Republiek. Het wordt een strijd van de nieuwe coalitie, die het Europese evenwicht tracht te handhaven, tegen de Franse Koning, Willem III overovert Bonn; de Prins van Condé ziet zich genoodzaakt zijn troepen elders aan te wenden. Dit alles heeft zijn terugslag op de situatie in de Nederlandse steden. In Utrecht, waar men toch al de gevolgen ondervond van het gehannes met sluisdeuren, waardoor er soms nauwelijks water was dan weer een overstroming (waarbij men met verbazing een ongekend hoog aantal snoeken constateert), wordt de toestand ondraaglijk. De soldaten, die zich niet meer aan hun orders houden, trekken dronken door de straten, roven en plunderen. Maar er zijn steeds meer tekenen die er op wijzen dat de Franssen zelf geen vrouwen meer hebben in hun overwinning: men begint de geroofde goederen zo snel mogelijk af te voeren. '... niet anders als Franse Doodstuypen/want zij wierden dagelijks banger...'

Op 23 november geeft Gouverneur Stoupa de stadssleutels weer terug, waarbij hij tot op het laatst hoffelijk blijft: 'Ik geef U de Stadts Sleutelen weer over, bewaar deze, en bidt Godt, dat wij noyt weder komen'. Dit na een bezetting van 17 maanden.

De schrijver eindigt met de tekst van vredetractaten en een dankbede. Wie zich voor

deze materie interesseert zal zeker door 'Het Ontroerde Nederland' geboeid worden. Een objectief verslag moet men er niet in zoeken — dat was in 1679 zeker nog niet te verwachten. Dit meeslepende relaas is niet te vergelijken met een zakelijk rapport dat de feiten vermeldt en de gebeurtenissen en achtergronden zonder emotie tegenover elkaar zet, het is een levendig verhaal dat ons ontroert in de moderne betekenis van het woord. Het boek is in te zien in het Utrechtse Gemeente-archief.

Breukelen, december 1979

M. A. Dukes-Greup

Sporen van Prehistorische bewoning in de Vechtstreek

Inleiding

Voor zover wij weten is de Vechtstreek in de eeuwen voor onze jaartelling niet intensief bewoond geweest. Een blik op de geologische kaart van het gebied geeft daarvoor een mogelijke oorzaak. Het is een weinig aantrekkelijk laagveengebied dat, in een tijd zonder kunstmatige ontwatering, een onbewoonbare moerassige wildernis was. De enige mogelijkheid tot bewoning en dat dan nog slechts tijdelijk, was op de smalle relatief iets hoger gelegen oeverwallen langs rivieren en krekken. De oeverwallen in de Vechtstreek steken nu meestal niet meer dan enige tientallen centimeters boven het omringende landschap uit. Deze hoogteverschillen zullen overigens pas in de late Middeleeuwen zichtbaar zijn geworden. In die periode werd het voorheen woeste veengebied op grote schaal ontgonnen, waarbij een uitgebreid stelsel van sloten de ontwatering verzorgde. Het veenpakket onderging daarbij een sterkere klink dan de uit zand en klei bestaande oeverwallen, waardoor de hoogteverschillen in het landschap ontstonden. De oeverwallen boden de prehistorische mens dus vaste, mogelijk iets hoger gelegen grond geschikt voor bewoning en veeteelt. Tot op heden zijn slechts drie woonplaatsen uit prehistorische tijd bekend geworden, nl. Abcoude, Baambrugge-gemeente Abcoude en de Aetsveldse polder ten Zuiden van Weesp.

Abcoude-Kerkstraat

In november 1972 werd de Algemene begraafplaats uitgebreid. In het talud van de nieuwe oostelijke grenssloot werden in totaal 12 scherven van handgevormd aardewerk ontdekt. Een woonlaag werd niet aangetroffen. De scherven kwamen uit een dikke laag zavelige klei net boven grondwaterniveau. Het gevondene omvatte één randscherf versierd met een nagelindruk op de rand, één wandscherf met een horizontale rij nagelindrukken en tien onversierde wandscherven. De magering bestond uit zand of zand met scherfgruis. Het materiaal was te weinig kenmerkend om tot een nadere datering dan IJzertijd te komen. De scherven vertoonden geen sporen van verspoeling, zodat een woonplaats in de nabije omgeving aangenomen kan worden.

Baambrugge, gemeente Abcoude

De voorgeschiedenis

In juli 1969 werd een terrein aan de westzijde van de Kleiweg bouwrijp gemaakt. Een in het terrein flauw zichtbare verhoging werd mechanisch verwijderd, waardoor het nieuwe maaiveld op circa 120- NAP kwam te liggen. Een kort onderzoek leverde niets op. Enige weken later werd een aanvang gemaakt met de aanleg van een diepriool. Een dergelijk werk is behalve voor de toekomstige bewoners ook altijd nuttig voor het

Afb. 1

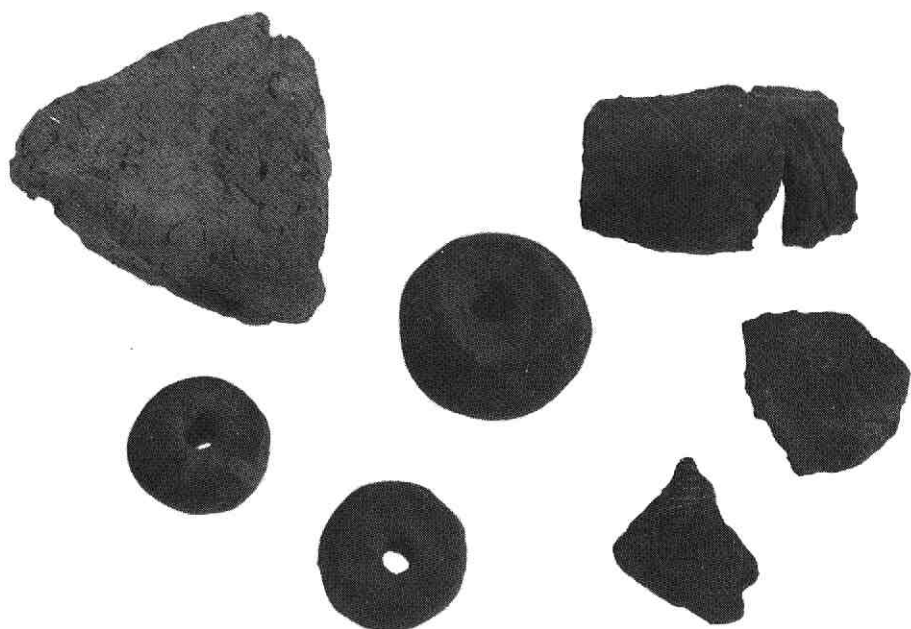
Afb. 2

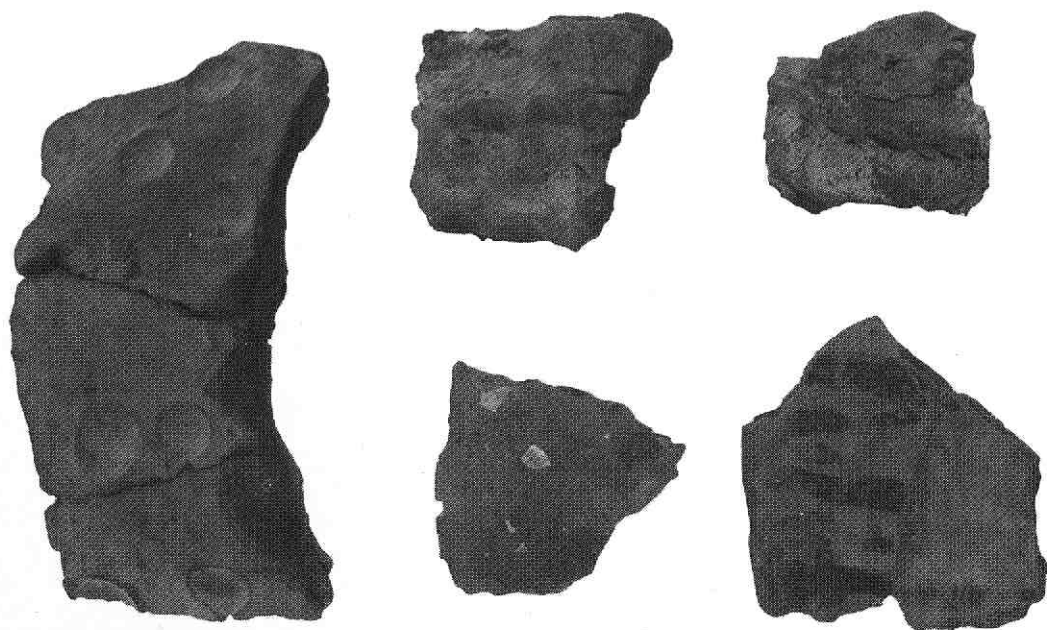
doen van archeologische waarnemingen. De wanden van een diepe sleuf geven, meestal na wat opschonen met de schop, heel wat informatie over de opbouw van de grondlagen. De ligging van de sleuf was ongeveer oostwest en loodrecht op de Angstel. Aan de kant van de Angstel waren kleilagen afgewisseld door zavelige klei en zandbandjes te zien. Meer naar het Westen werd dit pakket dunner en kwam onderin een steeds dikker wordend veenpakket in zicht. Een mogelijkheid tot bewoning was hier zeker aanwezig. Er was echter geen spoor van een, meestal donkergrijze of zwarte, woon- of afvalaag te zien. De vondst van een aantal 18e eeuwse pijpекoppen op het stort naast de sleuf kon de teleurstelling niet wegnemen. Dat de aanhouder wint bleek echter ook nu weer. In september werden de bouwputten voor de woningen uitgegraven tot een diepte van 60 cm onder maaiveld. Op het stort van slechts één bouwput werden enige aardewerkscherven aangetroffen, die het inmiddels bijna afgeschreven terrein weer in de volle belangstelling bracht. Bij inspectie van de betreffende bouwput bleek een circa 10 cm dikke laag donkergrijze humeuze klei nog enige scherven te bevatten. Deze woonlaag was alleen in het zuidelijke deel van de bouwput aanwezig, waardoor het ontbreken van sporen in de reeds genoemde, meer noordelijk gelegen, rioolsleuf verklaard was. De top van de laag, aan de zuidwestkant van de bouwput op 50 cm onder maaiveld liggend, verdween in oostelijke richting geleidelijk uit het zicht.

Het onderzoek

In de uitgezette bouwputten kon natuurlijk niet meer gegraven worden zonder de toorn van de aannemer op te wekken. De toekomstige achtertuinen boden echter nog wel mogelijkheden. Allereerst werd een reeks boringen loodrecht op het riviertje de Angstel gezet. Hieruit bleek dat de woonlaag, gerekend vanaf het bekende punt bij de bouwput, in westelijke richting al spoedig niet meer aantoonbaar was. In de richting van de Angstel bleek de laag echter in elk boorgat dieper te liggen en ook aanmerkelijk te verdikken. Het ontbreken van vondsten in de overige bouwputten werd nu ook duidelijk: in het westen was geen woonlaag aanwezig en in het oosten lag de laag onder het vlak van de bouwputten. Vervolgens werd contact opgenomen met de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (ROB) te Amersfoort. Deskundigen van de ROB bezochten de vindplaats en bekeken het schervenmateriaal. Het aardewerk werd gedateerd in de IJzertijd. In verband met de reeds aangevangen bouwwerkzaamheden werd een opgraving niet meer zinvol geacht. Men had er echter geen bezwaar tegen dat ik het onderzoek zelf voortzette. Dat een eenzame weekendspitter maar weinig grond kan verzetten, was na een dag graven al duidelijk. Het was daarom een uitkomst dat een aantal leden van de Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland (AWN), afdeling Amsterdam en Omstreken, bereid bleek mij op zaterdag te assisteren. Omdat het graafwerk aanmerkelijk groter van omvang zou gaan worden, stelde ik mij nu in verbinding met de aannemer van de te bouwen woningen. De toestemming om een aantal sleuven te graven werd vlot verkregen. In verband met het transport van bouwmaterialen werd echter de voorwaarde gesteld, dat de sleuven dezelfde dag weer werden dichtgemaakt. Het per graafdag te onderzeken oppervlak moest daarom toch beperkt blijven, omdat — behalve het verzamelen van de vondsten — ook de profielen en het vlak van de sleuf getekend moesten worden. Van november 1969 tot maart 1970 werden in totaal 13 sleuven uitgegraven. Met als resultaat een aantal paalgaten, een ZW-NO lopende rij palen en enige duizenden aardewerkscherven en andere vondsten. Het aantal paalgaten was te

Аfb. 3

Аfb. 4

gering om tot een plattegrond van bv een woonhuis herleid te kunnen worden. De afvallaag lag aan de westkant van het onderzochte terrein op 50 cm onder maaiveld, daalde naar het Oosten geleidelijk, over een afstand van 12 meter, tot 80 cm om daarna over een afstand van één meter ineens tot 120 cm te zakken. Kort voor deze abrupte daling werden steeds één of meer palen in de sleuf aangetroffen. De in totaal 11 palen, met een gemiddelde doorsnede van 12 cm, moeten als een overblijfsel van een oeverversterking beschouwd worden. Eén paal werd uitgegraven en bleek puntig bijgekapte te zijn. De afvallaag was ten oosten van de palenrij, de waterzijde dus, aanmerkelijk dikker en rijker aan vondsten. Men gooide het afval blijkbaar bij voorkeur in de rivier, een gewoonte waarin een deel der mensheid tot op de huidige dag volhardt. Het totaal ontbreken van afvalkuilen in het onderzochte gebied was hiermee wel verklaard.

De vondsten

1 Botten en diverse voorwerpen

Een groot aantal botten van rund en varken werd in de afvallaag aangetroffen. Het bruikbare areaal aan grasland was dus groot genoeg om wat vee te houden. Mogelijk werden de beesten bijgevoerd met bladeren, eikels enz. Een onderzoek van de gevonden coprolieten¹⁾ — geconserveerde uitwerpselen, waarschijnlijk van een hond, afbeelding 1 — zou nog informatie over de vegetatie en het dierlijk leven ter plaatse kunnen verschaffen. Enige tientallen huidverbeningen van de steur (afbeelding 2, links) tonen aan dat er ook vis op het menu stond. De afgebeelde beenplaat is 11 cm lang en 6 cm breed. De steur kan een lengte van meer dan 6 meter bereiken. Daar deze zeebewoner alleen om te paaien de rivieren optrekt, kan hieruit afgeleid worden dat het Vechtstelsel in directe verbinding met de zee stond. Helaas, kaviaar van eigen bodem is allang verleden tijd. Spinnen en weven was bekend getuige de vondst van enige spinklosjes van aardewerk (afbeelding 3), een driehoekig weefgewicht, in alle hoeken doorboord, eveneens van aardewerk (afbeelding 3, linksboven) en een herts-hoornen weefkam met een lengte van 14 cm (afbeelding 2, rechts). De herts-hoornen priemen kunnen gebruikt zijn voor het aanbrengen van gaten in spinklosjes en pot-bodems (afbeelding 2, midden). Het hert zelf zal de kookpot of het braadspit niet ontgaan zijn.

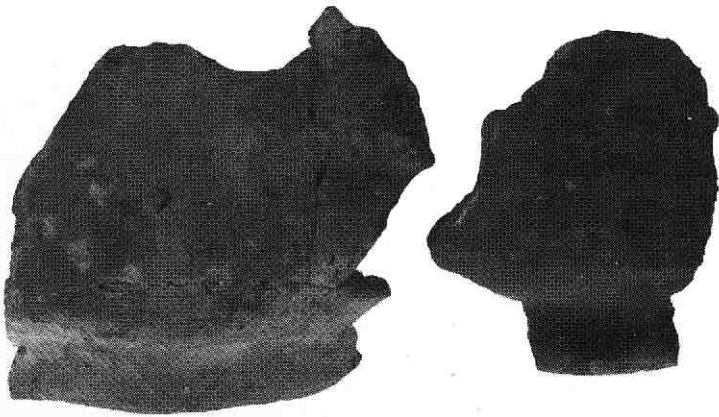
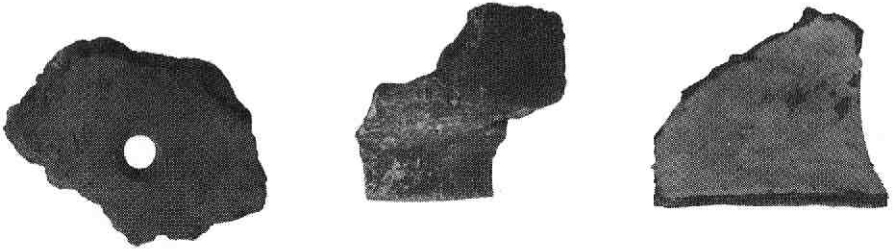
2 Het aardewerk

Al het aardewerk is geheel met de hand gevormd. De potten werden opgebouwd uit kleibanden, waarbij telkens een band op de onderliggende, met een vinger wat uitgeholde, band werd vastgedrukt en de naad dichtgesmeerd. Soms werden de banden te droog verwerkt, waardoor later breuk op de naad optrad. De breuk vertoont dan aan één kant een holle en aan de andere kant een bolle vorm (scherf met dellensversiering, afbeelding 4, links en 5, rechts).

Ter voorkoming van overmatige krimp en scheuren tijdens het bakken werd de klei gemagerd. In de meeste gevallen werd hiervoor scherfgruis, dwz. fijngestampt gebroken aardewerk, gebruikt. Schelpgruis of zand werd soms ook toegepast. Alleen het weefgewicht is met plantaardig materiaal gemagerd. Steengruis werd in het geheel niet aangetroffen. Het oppervlak werd op verschillende wijzen afgewerkt. Zwart tot

Afb. 5

Afb. 6

donkergrijs aardewerk werd meestal gepolijst, doch vaak alleen het bovendeel van de pot. R-W III profielen (voor verklaring zie onder 'datering') komen gepolijst doch ook geheel ruwwandig voor (afbeelding 6, boven). Met schelpgruis en/of zand gemagerd aardewerk voelt aan als schuurpapier. Veelvuldig werd het aardewerk opzettelijk ruw gemaakt (zgn. 'besmeten', doch in een milde vorm). Het geheel of gedeeltelijk gladwandige aardewerk is vaak zwart of donkergrijs, doch geel of geel-oranje komt ook voor (afbeelding 6, links beneden). Het geheel ruwwandige aardewerk is in het algemeen geelbruin van kleur en een enkele keer donkerbruin. Op de randen werd regelmatig een versiering van vingertopindrukken aangebracht (afbeelding 7). Andere randversieringen zijn uiterst zeldzaam (afbeelding 5). De meeste randen zijn echter onversierd. Randversiering komt overigens alleen op geheel ruwwandig aardewerk voor. Slechts 1-2% van de wandscherven vertoont een versiering: Geometrisch ingekraste lijnen, soms opgevuld met een witte substantie (afbeelding 3). Dellen (ondiepe holten, diameter circa 1 cm), plastische versiering, die ontstaat door met duim en wijsvinger een deel van de wand samen te knijpen, verder verfstrepen en mogelijk vormt ook schelpgruis een versierend element (afbeelding 4). Vingernagelindrukken in rijen, verhoogde parallelle banen en willekeurige groeflijnen komen ook voor (afbeelding 8). Een kleine scherf draagt kamversiering. De geometrische versiering en de dellen komen alleen op geheel of gedeeltelijk gladwandig aardewerk voor en de overige versieringsvormen alleen op het ruwwandige aardewerk. De pot met het typerende R-W III profiel (afbeelding 1) draagt als versiering een, op onregelmatige afstanden geplaatste, horizontale rij dellen net boven de grootste omvang van de pot.

Beneden de buik is de pot licht besmeten. De randdiameter is 29 cm en de hoogte 26 cm. Een enkele potbodem is doorboord (afbeelding 6). De huidige beschouwer denkt bij het zien van een dergelijke scherf direct aan een bloempot. In vakkringen houdt men het liever op een bij de kaasfabricage gebruikte pot. In recente literatuur over o.m. primitieve methoden van kaasfabricage, worden voorwerpen met grote gaten echter niet vermeld²⁾. Onder de duizenden aardewerkfragmenten werden slechts twee oortjes aangetroffen.

Datering

Al eerder werd de term R-W III gebruikt. De benaming is afgeleid van de vindplaatsen Ruinen en Wommels, gelegen in respectievelijk de provincies Drente en Friesland. Waterbolck³⁾ heeft aan de hand van typerende kenmerken van een deel van het aldaar en later ook elders gevonden aardewerk enige opeenvolgende fasen gedefinieerd en daaraan een datering verbonden. Een korte samenvatting volgt hieronder ter verduidelijking.

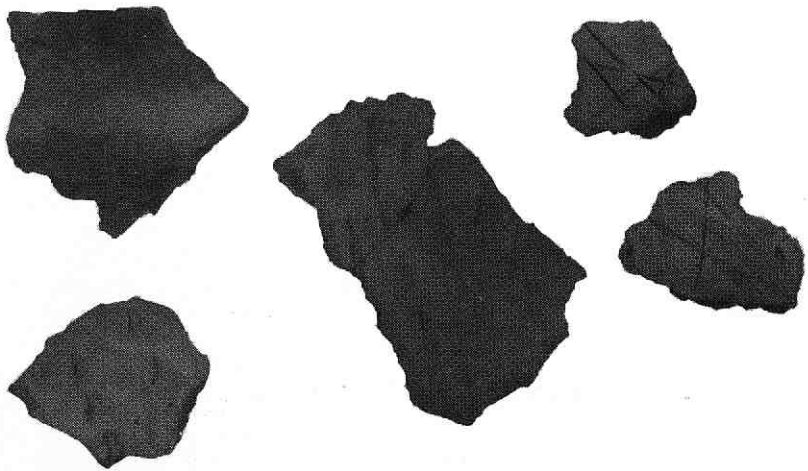
Benaming	Datering	Cultuur
R-W I/R-W II	600 vC-400 vC	Zeyener
R-W III	400 vC-200 vC	Proto-Friese
Streepband	200 vC-100 nC	Friese

Kenmerken van het typerende aardewerk

R-W I	Zwart, gladwandig, lange hals, geen randverdikking. Vaak een oortje aanwezig. Magering steengruis (Drente).
-------	--

Afb. 7

Afb. 8

	Magering steengruis of schelpgruis (Friesland).
R-W II	Zwart, gladwandig, minder lange hals, verdikte rand en een groefje onder de verdikking. Oren ontbreken.
	Magering steengruis (Drente), schelpgruis (Friesland).
Streepband	Zwart, gladwandig, korte hals, oren ontbreken, magering schelpgruis. Roodachtig grijs tot oranje-rood, gladwandig, halsvorm wisselend, vaak zonder duidelijk afgezette schouder, randen soms gefacetteerd. Oren komen weer voor. De streepbandversiering bestaat uit twee of drie horizontaal omlopende groeven op de hals.

In alle vier perioden kan het lagere deel van een pot ruw gemaakt zijn. Het streepband aardewerk is behalve in Noord-Nederland ook veelvuldig in Noord-Holland en een deel van Zuid-Holland aangetroffen. Ruinen-Wommels aardewerk komt in geringe mate in Noord-Holland voor. De geometrische versiering is in alle 3 R-W perioden toegepast. Van Es⁴⁾ meent dat er een hiaat bestaat tussen het toepassen van geometrische- en streepbandversiering. Het Baambrugge materiaal lijkt deze opvatting te ondersteunen. Het lijkt niet onmogelijk dat het R-W III profiel met dellenversiering dit hiaat kan opvullen en derhalve chronologisch aan de streepbandperiode voorafgaat.

Na deze uitweiding keren we nu terug naar het Baambrugge complex. Het R-W III profiel is in het Baambrugge materiaal een aantal malen aangetroffen. De voorafgaande perioden R-W I en II en het latere streepbandaardewerk ontbraken geheel. Hieruit kan ruwweg een datering van de bewoning in de 4e of 3e eeuw voor Christus afgeleid worden. Er zijn nog enige argumenten aan te voeren die een wat latere datering waarschijnlijk maken:

- Er zijn enige gladwandige oranje-beige kleurige randfragmenten gevonden, waaronder één met oortje dat boven tegen de rand geplaatst is. De doorsnede van dit oortje is afgeplat ovaal.
- Het R-W III profiel komt ook geheel ruwwandig voor, hetgeen op een verwatering van de traditie wijst.
- De R-W III pot met dellenversiering (afbeelding 1) zou de overgang naar de streepbandperiode kunnen representeren.
- Baambrugge en Weesp liggen hemelsbreed slechts enkele km van elkaar verwijderd. Waarschijnlijk zijn beide woonplaatsen gelijktijdig onbewoonbaar geworden. Onder het materiaal van Weesp bevinden zich enkele duidelijk gefacetteerde randen en een bronzen fibula (mantelspeld), die op typologische gronden in de 2e eeuw vC gedateerd wordt.

De datering van de bewoning te Baambrugge kan op grond van het bovenstaande rond 200 vC gesteld worden.

Aetsveldse polder, gemeente Weesp⁵⁾

In 1966 is hier een proefopgraving verricht door het Instituut voor Pre- en Protohistorie (IPP). Het gevonden aardewerk, circa 5000 scherven, geeft een met Baambrugge goed vergelijkbaar beeld te zien. Het R-W III profiel is aanwezig. R-W I en II en streepband ontbreken. Alleen de magering van de klei is geheel afwijkend. In Weesp is steengruismagering overheersend en wordt scherfgruis in het geheel niet genoemd. In Baambrugge is het precies andersom. Het lijkt te gewaagd om aan dit feit een

dateringsverschil te verbinden. Zodra de woningbouw in de Aetsveldse polder de vindplaats gaat bedreigen, zal het IPP een opgraving op groter schaal doen plaatsvinden.

De bewoners van de Vechtstreek omstreeks 200 vC

Wanneer U hoopt dat nu een duidelijke profielschets van de mens gaat volgen, moet ik U helaas teleurstellen. De vondsten omvatten de resten van zijn materiële nalatenschap. Op grond van deze vondsten is vastgesteld dat hij behoorde tot de eindfase van de Proto-Friese cultuur of, zo men wil, tot een lokale cultuur die beïnvloed is door de Proto-Friese cultuur. Deze beïnvloeding kan het gevolg zijn van ruilhandel of een gemengd huwelijk. Slavernij of vrouwenroof is echter ook niet uitgesloten. Tot circa 1970 werd, op grond van enige versieringsvormen (kamstreep, groeflijn o.m.) die op het aardewerk werden aangetroffen, Keltische invloed in Midden-Nederland verondersteld. Er werd zelfs een stam genoemd, nl de Menapii. Helaas, deze zekerheid is ons weer ontvallen. Door herinterpretatie van teksten van klassieke auteurs is het stamgebied van de Menapii nu in het huidige België terechtgekomen. Door beter lezen van een 20e eeuwse publikatie⁶⁾ worden genoemde versieringsvormen nu als een algemeen kenmerk van Midden-Nederlandse keramiek uit de Late IJzertijd gezien⁷⁾. Bovendien blijken deze versieringsvormen, weliswaar schaars, ook in Noord-Nederland voor te komen⁸⁾. Toevalsvondsten zullen ons nog veel kunnen leren: kledingresten kunnen in het natte milieu goed bewaard blijven, evenals bv houten speelgoed of een godenbeeld. De mens uit die tijd als individu leren kennen zal echter wel altijd onmogelijk blijven. Een cultuur, zoals eerder gedefinieerd op basis van het aardewerk, zou volgens sommige auteurs (aanhangers van de 'New Archaeology') ook gestalte kunnen krijgen door in een beperkt gebied het gedrag van mensen, gericht op aanpassing aan de fysische en sociale omgeving waarin zij moeten leven, na te gaan⁹⁾. De Vechtstreek lijkt mij voor een dergelijk onderzoek een geschikte regio. De materiële nalatenschap en de resultaten van natuurwetenschappelijk, geologisch en biologisch onderzoek, blijft echter de basis van waaruit gewerkt kan worden.

Het einde van de bewoning in Weesp en Baambrugge

Het verdwijnen van woonplaatsen omstreeks de 3e eeuw vC wordt algemeen toegeschreven aan een nieuwe periode van verhoogde activiteit van de zee (Duinkerken I-B transgressie voor de zoutwaterafzettingen en Tiel I-B voor de gelijktijdige rivierafzettingen ontstaan door eventueel verhoogd wateraanbod en in ieder geval door stagnerende waterafvoer). In Zeeland werd een bewoning op het veen in deze periode beëindigd¹⁰⁾. In het kleidistrict van Friesland en Groningen werd gedurende deze transgressieperiode een deel van de woonplaatsen opgegeven en de rest in stand gehouden door geleidelijke ophoging van het woonvlak (terpen, wierden). De genoemde transgressieperiode kende ook regressieve fasen¹¹⁾. In een dergelijke rustige periode van misschien 50 jaar moet de bewoning in de Vechtstreek geplaatst worden. In Weesp kon vastgesteld worden dat de kreek, waaraan de bewoning gelegen was, tijdens of kort na de bewoning in korte tijd door een baggerachtige laag, vol met houtresten, opgevuld was. Deze opvulling kwam in zoetbrak milieu tot stand, hetgeen op een stagnering in de waterafvoer wijst. De op de oeverwal gelegen woonlaag

bevond zich slechts op 30 cm onder het maaiveld. De afdekkende laag was door latere grondbewerking verstoord en kon derhalve geen informatie meer verschaffen. In Baambrugge lag op de woonlaag een door de rivier afgezet sediment, dat op het hoogste punt nog 50 cm dik was en in de richting van de Angstel meer dan een meter bedroeg. De afzetting bestond uit zavelige klei, daarboven zavelige klei met zandbandjes en dan opnieuw zavelige klei. Sporen van langdurig droogvallen, een humusbandje bv, waren niet aanwezig. De latere transgressieperiodes hebben dus geen bijdrage aan het sediment geleverd. Opgemerkt moet echter worden dat de bovengrond, enige tientallen cm, reeds voor de waarnemingen verwijderd was.

Slotbeschouwing

Het lijkt erop dat de Vechtstreek in de behandelde periode en trouwens ook lang daarna, niet erg in trek was bij de mens. Het zou kunnen zijn dat dit echter slechts schijn is. Al eerder is een lege vlek op de kaart door een aantal actieve amateur-archeologen opgevuld. De Zaanstreek is hiervan een voorbeeld. Het is mijn stellige overtuiging dat in de Vechtstreek en met name dan vooral op oeverwallen langs Vecht, Angstel en Gein en langs voormalige beddingen van het Vechtstelsel nog vele prehistorische woonplaatsen aan het licht kunnen komen.

Er zijn de laatste tijd heel wat historische verenigingen opgericht, zoals in Maarssen bv, hetgeen er op wijst dat de belangstelling voor het verleden stijgende is. Het zou zeer verheugend zijn als door toename van het aantal vindplaatsen een regionaal onderzoek op gang zou kunnen komen.

De Smidse, Tricht, 27 december 1979

R. de Zwarte

¹ N.A. Paap, Coprolites: Preliminary results of the investigation of prehistoric faeces from Westfriesland. In berichten ROB 1976, 127-132

² N. Eckhof-Stork, Spectrum kaasatlas, 1976

³ H. T. Waterbolk, Hauptzüge der eisenzeitlichen Besiedlung der nördlichen Niederlande. In Offa 19, 1962, 9-46

H. T. Waterbolk, The occupation of Friesland in the prehistoric period. In Berichten ROB 1965-66, 26-35

⁴ W. A. van Es, Paddepoel (Gr), Excavations of frustrated terps, 200 B.C.-250 A.D. ROB overdruk nr 31, 1977, 267 (reprinted from: Palaeohistoria 14, 1968)

⁵ De gegevens over Weesp zijn ontleend aan een scriptie van Mevrouw L. H. van Wijngaarden-Bakker (IPP)

⁶ J. van den Berg en W. Hendrikse, IJzertijdbewoning te Arnemuïden. In Westerheem 1978-3, 129 (betreft Rahir, 1928)

⁷ J. H. F. Bloemers, Rijswijk (ZH), 'De Bult', eine Siedlung der Cananefaten, Teil I, 99. ROB, Nederlandse Oudheden nr 8, 1978

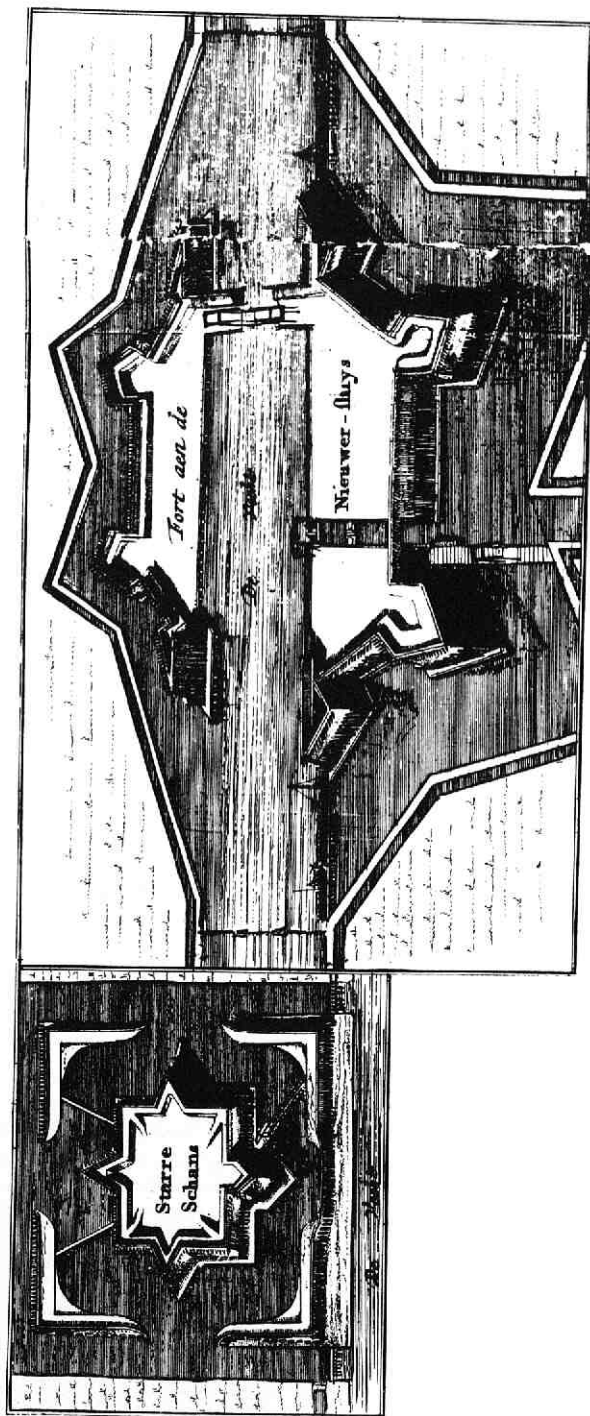
⁸ zie noot 4, blz 260

⁹ J. Slofstra, Regionale Archeologie und Landesaufnahme. In Westerheem 1976-6, 324-335

¹⁰ zie noot 6

¹¹ W. Roeleveld, The holocene evolution of the Groningen Marineclaydistrict. In Berichten ROB 1974, 109-111

¹² Alle foto's zijn gemaakt door de Fotodienst van de Gemeente Utrecht

Afbeeldingen van de Sterreschans en het fort Nieuwersluis zoals deze zich in 1673 vertoonden.

'Sterreschans'

Geschiedenis van bouwwerken en terreinen

Bouwwerken 17e en 18e eeuw

Het is gelukkig, dat de 'Zegepraalende vecht' twee afbeeldingen van het huis en het park van 'Sterreschans' bevat, want er bestaan uit de beginjaren van dit 'stadshuis buiten'—Palladiaanse villa—geen andere afbeeldingen dan de prenten uit dit boek. Het was een waardig en traditioneel huis, dat David Rutgers in of kort na 1688 stichtte. Veel meer in de zwierige stijl, die in die dagen ingang vond, was de ten noorden van het huis gelegen, reeds lang geleden verdwenen, Vechtkoepel, waaronder een schuithuis.

Uit de afbeelding in de Zegepraalende Vecht is ook te zien, dat er benoorden deze Vechtkoepel reeds bijgebouwen waren, waarin zich o.a. een tuinmanswoning en stalling bevond. Deze bijgebouwen zijn nog steeds aanwezig. Het naar de Vecht toegekeerde deel zal waarschijnlijk het meest zijn oorspronkelijke karakter bewaard hebben.

De toen nog uit hout vervaardigde aanlegsteiger was vrij laag. Deze werd later vervangen door de thans nog bestaande, hogere, stenen steiger, die, naar de stijl te oordelen, uit het midden van de 18e eeuw dateert.

Bouwwerken 19e en 20e eeuw

Het huis 'Sterreschans', dat in de dagen van David Rutgers een vrijwel vierkante plattegrond had, is later, door aanbouw aan de westzijde, meer dan dubbel zo groot geworden. Op de begane grond kwam een grote kamer, veelal 'zaal' genaamd, geflankeerd door een iets kleinere kamer en een keuken, onder welke laatste zich een regenwaterkelder bevindt.

Dit aanbouwsel steekt aan weerszijden ruim vier meter buiten het oorspronkelijke huis uit.

Wanneer deze toevoeging heeft plaatsgevonden is niet met zekerheid bekend, doch waarschijnlijk dateert deze van kort na 1815, datum van aankoop door Adriaan Paets van Troostwijk. Mocht dit het geval zijn, dan heeft de opdrachtgever de voorkeur gegeven aan een 'ouderwetse' uitvoering van het stucwerk, want de 'zaal' is uitgesproken in Louis XVI stijl uitgevoerd, met een plafond, dat naar het oordeel van Dr Van Lutternvelt Italiaans werk moet zijn geweest. Het plafond van de kamer grenzende aan de 'zaal' is in een veel grover Louis XVI-stijl uitgevoerd.

De benedengang is eveneens Louis XVI, terwijl in het oude gedeelte van het huis de zuidelijke kamer meer in de stijl is van Charles X. De noordelijke kamer heeft een plafond uit ongeveer 1870.

Het oude gedeelte van het huis, dat oorspronkelijk lager was dan het nieuwe, is bij de verbouwing opgetrokken naar de hoogte van de nieuwe aanbouw, maar de helling van het pannendak bleef gelijk, zodat daar zeer brede dakgoten ontstonden.

De ramen aan de oostgevel werden vergroot en van een nu nog bestaande empire-

roede-verdeling voorzien. Boven de voordeur kwam een balkon rustende op vier houten zuilen. De door P. J. Lutgers afgebeelde balusters aan de oostelijke daklijst zijn in de loop van de 19e eeuw verdwenen, evenals een obelisk.

Te oordelen naar een schilderstuk en een lithographie van P. J. Lutgers moet de westgevel met zijn driehoekige tympaan zeer fraai zijn geweest. Helaas ontkwam deze gevel niet aan de moderniseringswoede die in de tweede helft van de 19e eeuw heerste. In 1870 werd deze gevel vervangen door de, thans nog bestaande, onder toevoeging van een ijzeren met glas bedekte veranda en bekroond door een in de veertiger jaren van onze eeuw wegens bouwvalligheid afgebroken rechthoekige tympaan.

De ramen werden voorzien van spiegelruiten. Door de luchtdruk van bommen, bestemd voor Duitse schepen die in wereldoorlog II het Amsterdam-Rijnkanaal bevoeren, sneuvelden enkele ruiten, die na de oorlog, wegens het toenmalige gebrek aan spiegelglas, werden vervangen door gewoon glas, gevat in roeden; meer in de geest van de oorspronkelijke roedenverdeling.

Aan de noordzijde van het huis bevinden zich enkele lage aanbouwsels, welke alle in dezelfde kleine vechtsteen zijn gebouwd, hoewel het waarschijnlijk is dat deze niet alle uit hetzelfde tijdperk stammen. Aan de zuidzijde bevindt zich een twee verdiepingen hoge uitbouw, daterend uit het jaar 1920, en gebouwd om het aantal badkamers te vergroten.

Het terrein

Volgens de Zegepraalende Vecht was er tussen de straatweg en de vechtkoepel een brede gracht, waarlangs de oprijlaan liep.

De aanleg van de plaats (tussen de Vecht en de straatweg) en de overplaats (bewesten de straatweg) was rechtlijnig. Enkele zware eiken uit het midden van de 18e eeuw zijn nog aanwezig.

Het was Adriaan Paets van Troostwijk, die zowel de plaats als de overplaats door Zocher in de Engelse landschapsstijl liet transformeren. Na het gereedkomen van deze werkzaamheden werd er in 1827 door de landmeter 1e klasse van het Kadaster A. Vesters een kaart getekend, die de toenmalige toestand zeer nauwkeurig aangeeft. Uit die kaart blijkt, dat de plaats, op enkele nauwelijks storende veranderingen na, ongewijzigd is gebleven.

In de overplaats zijn daarentegen de wijzigingen zeer aanzienlijk. Deze kwamen in de 20e eeuw. In de vorige eeuw bleef de toestand grotendeels ongewijzigd: zowel de aanleg van het Merwedekanaal als die van de spoorlijn Amsterdam-Utrecht beïnvloedden de overplaats niet. Het land bewesten de overplaats, waar deze werken tot stand kwamen was eveneens eigendom van de familie Van Troostwijk. Het was Hendrik Jacob Doude van Troostwijk, die in 1842 land aan de Staat verkocht ten behoeve van de Rijnspoorweg, onder beding, dat alle treinen te Nieuwersluis zouden stoppen.

Omtrent de aanleiding tot dit beding vermeldt de verkoopacte van 5/6 december 1842: 'dat het onherroepelijk is beslist en bepaald, dat op het spoorwegterrein achter de Nieuwersluis alle spoortreinen zich steeds zullen ophouden tot waterwinning als anderszins'. Na langdurige processen werd dit recht later afgekocht. Nadat de finale afkoopsom was betaald, werd het station Nieuwersluis in 1953 opgeheven.

Toen, in 1942, het smalle Merwedekanaal zou worden getransformeerd tot het brede Amsterdam-Rijnkanaal, moest er van de overplaats een flink stuk grond aan het Rijk

worden afgestaan, waardoor o.a. het westelijk deel van de prachtige eikenlaan, die de weilanden omringde, moest verdwijnen. Van de bomen, die na deze velling overbleven, moesten kort nadien vele vallen onder de bijl van de Duitse bezetters, die voor het fort Nieuwersluis een schootsveld moesten hebben.

Tussen de bomenrijen, die volgens het concept van Zocher de talrijke paden omzoomden, was er hakhout, dat om economische redenen sinds ongeveer 1930 geleidelijk tot opgaand geboomte wordt getransformeerd, terwijl de paden tot een minimum zijn beperkt.

De aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal en tegelijkertijd de aanleg van Rijksweg nr 2, maakten in 1942 in het waterschap Het Honderd een vrijwillige ruilverkaveling noodzakelijk. Niet alleen ten behoeve van de grondbezitters maar ook ten behoeve van de grondgebruikers, wier landerijen deerlijk werden versnipperd. Krachtens deze ruilverkaveling werd de overplaats van Rupelmonde, met het land bezuiden het fort Nieuwersluis, bij Sterreschans gevoegd, zodat de pachter van de 18e eeuwse boerderij van Sterreschans nog een kleine 13 ha weiland kon overhouden, nadat zijn aan de Westzijde van het kanaal gelegen land praktisch onbereikbaar was geworden.

Van de hermitage, op het schiereiland in de overplaats, waarover J. B. Christemeyer zo lyrisch schrijft, is al lang niets meer over. Alle vroegere koepels en hutten zijn door de tand des tijds vergaan en zelfs een, in het begin van de 20e eeuw in rustieke stijl gebouwd houten theehuisje, viel in 1978 aan de vernielzucht van de dorpsjeugd ten offer. Men zal zich thans tevreden moeten stellen met de flora en fauna, die van de overplaats toch nog altijd een aantrekkelijk geheel maken.

In de tweede wereldoorlog was in Sterreschans en Over Holland de Marthastichting uit Alphen aan den Rijn ondergebracht. Deze protestantse stichting voor kinderscherming deed haar naam eer aan door vele joodse zuigelingen op te nemen en daarmee het leven te redden.

Eigenaren van 'Sterreschans'

*Deez' Plaats rust op de Sterreschans
Gebouwt, toe d'Oorlog de ingewanden
Van ons Gemeendebest bykans
Doorknaagt had, met bebloede tanden.*

(Claas Bruin in 'De Zegepraalende Vecht')

Op **13 mei 1673** had het Franse leger zich reeds zo ver teruggetrokken, dat de Nederlandse troepen, onder luitenant-kolonel Stockheim, Nieuwersluis konden bezetten.

Op last van Prins Willem III werd Nieuwersluis versterkt met enige schansen, waaronder de z.g. 'Sterreschans'. Deze schans was zonder vergunning van de Staten aangelegd, hetgeen na de oorlog aanleiding gaf tot moeilijkheden, welke in 1688 werden opgelost, waarna de grond in handen kwam van David Rutgers, die er de buitenplaats 'Sterreschans' op stichtte.

1688 David Rutgers (1658-1731) zijdefabrikant te Amsterdam, (de toevoeging 'van Rozenburg', na verheffing in de adelstand door Keizer Leopold I in 1697 werd door de eertijds doopsgezinde familie eerst vanaf **1788** gevoerd) gehuwd met Cornelia van Hoek (1659-1717).

1731 De erven van David Rutgers voornoemd.

1733 tot uiterlijk 1758: Wijna Leeuw van Lennep (1714-1772), trouwt 1741 met M. D. de Neufville (1711-1764). Zij was een dochter van Christine Rutgers (1685-1719), gehuwd met David Leeuw van Lennep. Christine Leeuw van Lennep-Rutgers was een dochter van David Rutgers voornoemd. Wijna Leeuw van Lennep verkreeg Sterreschans uit de boedelscheiding voor Notaris Jan Ardinois te Amsterdam verleden. In 1748 wordt als huurder genoemd David Rutgers, mogelijk degene die met Maria Lups was getrouwd tussen 1733 en 1758: Adriaan Rutgers, zoon van David Rutgers voornoemd. Datum van verkrijging onbekend. Hij stierf ongehuwd in 1758.

1758 Cornelia van Mekerén (1722-1783), echtgenote van Willem Straalman, Heer van Ruwiel (1723-1799), eigenaar van Over-Holland. Cornelia Straalman-van Mekerén was een kleindochter van David Rutgers voornoemd en een dochter van Margaretha Rutgers (1686-1755), gehuwd met Jan van Mekerén (1684-1744). Zij verkreeg Sterreschans uit de nalatenschap van haar oom Adriaan Rutgers.

1759 Estienne Ferrand, verkregen door aankoop 5 september 1759 voor f 20.000,—. (Sterreschans was toen circa 32 morgen groot en bestond o.a. uit 'de Heerenhuizinge, stalling, tuinmanswoning, speelhuys, boerenwoning, berg en schuur, bos, bouw- en weyland'.)

1769 Maria Anselijn, weduwe Borchers, verkregen door aankoop voor f 32.500,—. Zij hertrouwt met Adriaan 't Hooft en overlijdt vóór 22 juli 1774.

1774 Adriaan 't Hooft. Verkrijging door vererving. Hij hertrouwt met Hendrika Johanna Maggel van Altena, die mede bij de verkoop in 1775 compareert.

1775 Franc van der Goes, †1801, Commissaris der Stad Amsterdam. Verkrijging door aankoop voor f 29.000,—. Echtgenote Hermine Johanna de Smeth, wed. de Wildt †1807.

1795 Dirk Hendrik Bosboom, echtgenoot van Susanna Wilhelmina de Bruyn, verkregen door aankoop d.d. 28 oktober 1795 voor f 37.000,—. Hij koopt de Heeren Huizinge Sterreschans met 32 morgen grond en een dubbele bank in de kerk te Loenen en in die van Ter Aa. Het grondbezit wordt later door aankoop vergroot.

1799 Geertruy Bosboom (1772-1822, tr. 27 juni 1793 Mr. Job Hugo de Wildt (1768-1807), Commissaris te Amsterdam. Verkrijging door vererving van haar vader.

1815 Adrianus (Adriaan) Paets van Troostwijk (1752-1837), wonende te Amsterdam aan de Keizersgracht bij de Amstel (thans nos. 806/8), lakenkoopman, lid van het Amortisatie-Syndicaat, lid van de Raad en wethouder van Amsterdam, bekend natuur- en scheikundige, tr. 1e Cornelia Loten (1747-1778), 2e Catharina Maria Doude (1750-1808), koopt bij akte d.d. 12 oktober 1815 voor notaris Mr T. M. de Man te Amsterdam 'de hofstede en overplaats genaamd Sterreschans', groot 47 morgen, 500 roeden, alsmede een dubbele bank in de kerk te Loenen en in die van Ter Aa, voor de som van f 32.000,—.

1837 Hendrik Jacob Doude van Troostwijk (1783-1859), opperboekhouder van de permanente commissie uit het Amortisatie-Syndicaat, tr. Catharina Henriette Steger (1787-1859). Verkrijging door vererving.

1859 Willem Isaäc Doude van Troostwijk (na bij K.B. d.d. 6 augustus 1860 vergunning te hebben verkregen zijn naam van Beusekom te veranderen in Doude van Troostwijk) (1838-1911), burgemeester van Loenen, Ruwel en Loenersloot, lid Provinciale Staten van Utrecht, dijkgraaf van Amstelland en van Zeeburg en Diemerdijk, zoon van Eliza Theodoor van Beusekom (1814-1845) en Cornelia Antoinette Doude van Troostwijk (1814-1874), dochter van Hendrik Jacob Doude van Troostwijk voornoemd. Willem Isaäc Doude van Troostwijk trouwt 1861 Sara Louise Luzac (1834-1885). Verkrijging door vererving.

1911 Willemina Louise Doude van Troostwijk (1869-1939), tr. 1894 Mr. Unico Hendrik van Notten, Heer van Oostwaard, secretaris Hoogheemraadschap De Lekdijk Benedendams en de IJsseldam (1868-1928). Verkrijging door vererving.

1918 Mr Dr Willem Isaäc Doude van Troostwijk (1868-1957) secretaris-generaal Tweede Vredesconferentie te 's-Gravenhage (1907), chef Kabinet Minister van Buitenlandse Zaken, Nederlands gezant te Lissabon, Madrid en Bern, tr. 1e 1897 Jonkvrouwe Woltera Gerardina Irmgard van Schuylenburch (1876-1912), 2e 1917 Sophia Frederika Mathilda Barones Taets van Amerongen (1874-1954), weduwe

van Johan Anton Roessingh Udink van Singraven. 'Sterreschans' werd verkregen door ruiling tegen ander onroerend goed in de gemeenten Loenen en Ruwiel met zijn zuster Willemina Louise van Notten voornoemd. Zij behield echter ongeveer de helft van de moestuin.

1957 Lodewijk Willem Doude van Troostwijk, oud-directeur van de Wed. Tjeenk te Amsterdam, geb. 1901, tr. 1927 Louise Agnès Maximilienne van Wickevoort Crommelin, geb. 1904. Verkrijging door vererving.

Enkele opmetingen

Oppervlakte plaats	pl. min. 2,45 ha
Oppervlakte overplaats	pl. min. 22,40 ha
Totale oppervlakte	pl. min. 24,85 ha

Huis 'Sterreschans' (zonder de lage aanbouwsels):

Lengte oostgevel (voorgevel): 14 meter

Lengte westgevel (achtergevel): 23 meter. Grootste diepte: 18 m.

Hoogte tot dakgoten: 8,4 m. 'Zaal': lang 9,10, br. 6,9, hoog 4,4 m.

Sterreschans, november 1979.

L.W. Doude van Troostwijk

Tuingereedschap en tuinmeubilair op een 18e eeuwse buitenplaats

Tijdens onze speurtocht door de huisarchieven van verschillende buitenplaatsen voor het platenboek 'Plaatsen aan de Vecht' stootten wij op drie inventarislijsten van tuingereedschap en -meubilair op 'Oud Over' van kort voor 1800. De plaats was toen ongeveer 1.5 ha groot plus nog enkele hectaren tuinbouw- en grasland. Wij menen dat het voor onze lezers interessant is eens te zien wat men nodig had om een goed aangelegde tuin in die tijd te onderhouden.

Er waren 16 broeilessenaars met totaal 38 ramen, 1 perzikkast met 16 ramen, 1 liggende druivenbak met 14 ramen, 1 staande druivenkast met 13 ramen, 1 perzikkast met 3 ramen, 1 losse druivenbak met 4 ramen, 1 los trekkastje met 3 ramen, 1 druivenkast met 6 papieren ramen en nog 34 papieren ramen. Deze laatste waren waarschijnlijk bespannen met geolied papier. Als isolatiemateriaal gebruikte men muscovische rietmatten, gewone rietmatten en 'hobbesakke'.

Bonestaken, latten en 'erterijst' dienden voor het klimmend gewas. Apart getaxeerd komen voor 'paardemist, broeyaart, koemist en vullis' tezamen f 90,— waard! Ook 90 bloempotten worden trouw genoteerd.

In de tuin stonden her en der 16 tuinbanken en een negental stoeltjes of schopjes en aan de Vecht 2 steigerbanken met een deurtje, zo één als er in Loenen nog op Beek en Hoff te zien is.

Aan tuingereedschap vond met er '5 schoffels, 8 harken, 3 spaden, 4 schoppen, 4 vorken of greepen, 2 graaven, 2 oude gieters, 1 wallensteeker, 5 palmscharen, 2 saagen, 1 dijkgieter (?), 3 klauwharken, 3 koolhakken en een sleg, 1 houweel, 4 bijlen, 1 hakmes, 1 hamer, 1 dorsvleegel, 2 zijssen, 1 swaard, 1 snij, 1 baggerbeugel, 1 slootklouw, 1 sloothaak, 2 houten schoppen, 3 hooyvorken en 5 hooyharken, 4 polsstokken en 1 paalingsteeker.'

Voor het vervoer van dat alles stonden ter beschikking '3 kruywaagens met 2 opzetsels en een kruiwagen met een deksel, 1 baktrog, 1 houtblok, 1 burrie en 2 draagboomen, boerenwaagen, stortkar, 1 rolwaagen (voor het gras of de paden) en in de stal 1 stalwaagen.' Voor de levende have waren er 8 'kippenbroey en misthokke' en een hok voor de eenden bij de vijver en in de stal 'een haaverkist, vork, griep, 2 emmers, een sneybank met mes en een slijpsteen.' Voor het vissen stond een 'tootebel met een net en viskaar' ter beschikking.

Om het ongedierte onder contrôle te houden werd gebruik gemaakt van een bunsing-klem en 2 mollevallen met 2 bijbehorende spijkerborden om de velletjes op te spannen.

Teneinde de vruchten van de noeste arbeid te kunnen plukken waren er tenslotte '1

dubbelde leer, 1 tuintrap, 1 plukbank en nog 2 kleine en 2 grote leeren' en om de hoge hagen te scheren 'een grote en een kleine scheerbank met 1 kromme en 4 rechte halve maane met de (lange) stokken'.

De totale waarde van al deze zaken werd circa 1795 op f 766,—, op 7 maart 1797 op f 785,— en 1 november 1800 op f 525,— geschat, in dit laatste geval echter zonder de twee karren à f 110,—.

Nieuwerhoek, januari 1980

E. Munnig Schmidt

Een gegeven en een vraag over de oorsprong van de Vecht

Bij toeval las ik in de 'Blad-Wijzer' van het boek 'De Lustplaats Soelen in dichtmaat uitgebreid door Claas Bruin, met historische aantekeningen, aanmerkingen en print-verteeleningen' (uitgave 1723) onder de letter -V-: 'Vecht (rivier de): deszelfs oorspronk: is 't paradijs van Nederland: en waarom'. pagina 16.

Juist omdat Soelen niet aan de Vecht, maar aan de Haarlemmertrekvaart lag en Claas Bruin de vervaardiger is geweest van het mooie dichtstuk 'Speelreis langs de Vechtstroom' uit de Zegepraalende Vecht (1719) heb ik deze pagina 16 opgeslagen.

Met in de kantlijn 'Lusthoven aan de Vecht' staat daar:

'Daar ziet ge hof by hof op 't cierlykst' aangelegt,

Daar ziet ge hoe die Vliet met kabbelende stroomen, de boorden lekt.

Ofschoon de Tiber buiten Romen, en de Arno heerlyk praalt in Cosmös Staatsgebied; Mijn koopheer aan de Vecht zwicht voor hunn' prinssen niet In Rykdom: Maar als 't geld komt in de kas te ontbreeken Is 't uit om hoeven op het prachtigst aan te kweeken, en praalgebouwen, als men hier en daar bevind.

Aan zulken, wiër bezit van goud verkeerde in wind'.

Onder aan deze pagina staat ter verduidelijking voor de 'Bescheidene leezer': Vecht - Dit is die vermakelyke Rivier in 't Sticht van Utrecht aan wederzyden bezoomt met pragtige lusthoven, waar door ze met recht als 't schoonste Paradys van Nederland word gekroond. Zommige leiden haaren oorspronk van een der spruiten van den Rhijn af, maar men heeft by nader onderzoek bevonden, dat de Amisfoortsche berg haar waterleiding is. De heer professor A. Reland was van dezelve gedachten. Die lust heeft deeze Rivier breeder beschreeven te zien, hij leeze de triumfeerende Vecht van onzen Dichter.'

Zeer houd ik mij aanbevolen voor gegevens die duidelijk maken wat dat nader onderzoek inhield. En wie genoemde professor A. Reland was.

Vredenhoff januari 1980

A.J.A.M. Lisman

Boeken over de Vechtstreek in herdruk

Van diverse oude boekwerken die, hetzij deels, hetzij geheel aan de Vechtstreek zijn gewijd, verschenen in de afgelopen tien jaar ten genoegen van de steeds groter wordende groep van belangstellenden heruitgaven. De originelen waren in de loop der tijd zeldzaam geworden en daardoor zo hoog in prijs dat ze buiten het bereik van de meeste liefhebbers vielen.

Uitgevers zagen het gat in de markt en kwamen met herdrukken, die vrij goed zijn uitgevoerd en voor een ieder te betalen.

Zo was en is één van de meest gewilde objecten het platenboek *De Zegepraalende Vecht uit 1719*, bevattende 102 kopergravures van stads- en dorpsgezichten, kastelen en landhuizen.

Onder al die prenten staat een hollandse en een franse toelichting. Voorin het werk wordt iedere afbeelding nog eens uitvoerig in een beschrijvend dichtstuk behandeld.

Van dit boek kwamen in de achttiende eeuw verschillende herdrukken uit. De meest bekende daarvan is wel die uit het jaar 1791, die de heel wat minder uitbundige titel *De Vechtstroom draagt*. Ook deze herdruk is nu vrij gezocht en zodoende verscheen *De Vechtstroom* opnieuw in 1967 bij Kruseman's Uitgeversmaatschappij te 's-Gravenhage.

Een ander, minstens zo zeldzaam prentwerk, is *De Vecht* van P. J. Lutgers, dat in 1836 het licht zag. Hierin zijn 86 lithographieën opgenomen, waarover op de eerste dertig bladzijden een en ander staat te lezen. Waren de afbeeldingen uit *De Zegepraalende Vecht* in volgorde vervaardigd van Utrecht naar Muiden, die van Lutgers' uitgave zijn in omgekeerde richting gemaakt. Juist omdat de oorspronkelijke oplage van *De Vecht* vermoedelijk niet zo groot was en vele exemplaren door handelaren tot losse prenten zijn versneden, komt men maar zelden een gaaf exemplaar tegen.

Uitgeversmaatschappij Canaletto te Alphen aan den Rijn kwam in 1970 met een herdruk tegen een zeer redelijke prijs.

Niet alleen mooie plaatwerken zijn de afgelopen tijd in herdruk verschenen, maar ook boeken met overwegend tekst. In de eerste plaats wordt dan gedacht aan het deeltje *Utrecht uit de reeks Wandelingen door Nederland* van ds J. Craandijk. Deze dominee, die in het laatste kwart van de vorige eeuw heel Nederland beliep en daarbij beschreef wat hij op zijn pad aantrof, 'deed' in 1875 de *Vecht tussen Utrecht en Loenen*.

In het hoofdstuk *Langs de Vecht* dat ruim zeventig pagina's telt, beleeft de lezer van nu als het ware zelf de voettocht, die ruim honderd jaar geleden plaatsvond.

Niet alleen kan hij over het heden van toen lezen, maar ook brengt ds Craandijk hem in kennis met vele historische achtergronden. De serie Wandelingen door Nederland, welke in totaal uit acht banden bestaat, is opnieuw in 1968 verschenen bij de Europese Bibliotheek te Zaltbommel en de delen zijn ook afzonderlijk te verkrijgen.

Een ereplaats tussen deze boeken neemt De Buitenplaatsen aan de Vecht in, door dr R. van Lutternvelt. Deze, helaas op betrekkelijk jonge leeftijd overleden kunsthistoricus liet, in 1948 via uitgeverij De Tijdstroom te Lochem, dit uitstekende boekwerk uitkomen. Ervóór zagen reeds zijn dissertatie over de Vecht en ook het deeltje, no 40, in de Heemschut-Serie Schoonheid aan de Vecht (1944) het licht.

Het is zeker niet overdreven te stellen, dat zijn Buitenplaatsen aan de Vecht alles slaat, wat op dit gebied daarvóór en tot op heden verscheen.

Omstreeks 1970 was het nog slechts antiquarisch te bemachtigen, tot uitgeverij De Tijdstroom in dat jaar met een tweede druk kwam in een kleiner, wat handzamer formaat. Het is iedere echte liefhebber, die het nog niet in zijn bezit heeft, sterk aan te raden dit boek aan te schaffen. Een andere herdruk die onlangs uitkwam, beperkt zich in hoofdzaak tot de geschiedenis van het dorp Loenen en zijn directe omgeving. Het heeft als titel 1000 jaar dorpsleven aan de Vecht. Dit boekje verscheen voor het eerst ter gelegenheid van het tien eeuwen bestaan van Loenen in 1953.

De schrijver, dr S. van der Linde, was in die tijd hervormd predikant ter plaatse. Slechts 650 exemplaren telde de eerste uitgave. Vrij spoedig was dit aantal uitverkocht. Het werd in de loop der jaren tot een zeer gezocht boekje, waarvoor men hoge sommen neertelde.

Verheugend is het daarom, dat de foto- en boekhandel J. Lamme te Loenen het initiatief nam tot het vervaardigen van een tweede druk, welke in het afgelopen najaar werd aangeboden. Voor allen die Loenen en zijn rijke historie een warm hart toedragen, is het onontkoombaar dit boekje, dat nu weer binnen ieders bereik ligt, aan te schaffen.

Vreedenhoff, december 1978

A. J. A. M. Lisman

IN MEMORIAM G.J. WEYLAND jr.

Wie gelijk ondergetekende Weyland jaren in de Vechtstreek heeft meegemaakt, kan getuigen, dat een actief leven ten einde is gekomen dat zeer vele verenigingsbelangen heeft gediend.

Weyland, die zijn jeugd doorbracht in Veere, heeft zich daar in zijn laatste levensjaren teruggetrokken. Hij heeft er in brede kring zijn 90e verjaardag gevierd en bleef tot op het allerlaatst actief. Een paar maanden vóór zijn overlijden heeft hij in dit jaarboek nog aan mijn aftreden als voorzitter een artikel gewijd.

Wat Weyland in de eerste plaats was: hij was penningmeester. Dat bracht zijn functie als directeur van de Nederlandsche Middenstandsbank in Loenen mee. Als nauwgezet administrateur gaf hij steeds blijk in hoge mate belang te stellen in het doel, waarvoor een vereniging was opgericht. Dat betekende dat hij zich met hart en ziel inzette om dat doel te verwezenlijken.

Sportief als hij was kon men hem steeds in de weer zien om met fiets en vaartuig te genieten van het natuurschoon dat Vecht en plassen bieden.

Niftarlake bestond reeds toen hij in Vreeland kwam wonen. Daarna liet hij in Loenen, aan de boorden van de Vecht, een huis zetten dat een sieraad is voor de omgeving. Jaren is hij in Niftarlake actief geweest. Vooral ook als bibliothecaris, waardoor belangrijk materiaal werd verworven.

Nu zestig jaar geleden werd de Vechtstreek door toenemende wateroverlast geplaagd. Aan het einde van de twintiger jaren stroomde de Vecht in één jaar tot zevenmaal toe over. Blijkens een gedenksteen, die in mijn bezit is, is het mede aan Weyland te danken dat het Vechtemaal in Muiden tot stand kwam, dat aan de wateroverlast een einde maakte.

Uit deze krachtsinspanning werd de vereniging De Vechtstreek geboren, die vanaf 1930 meer dan drie decennia de streekbelangen behartigde. Deze zijn nu, in het kader van de ruimtelijke ordening, door de regering overgenomen. Weyland was ook penningmeester van deze vereniging.

Hij is op menig ander terrein eveneens werkzaam geweest, hetgeen bewijst dat deze voortreffelijke mens jarenlang veel voor de Vechtstreek heeft betekend.

N. Kappeyne

Inhoud

Ledenlijst	3
Kort verslag over 1979	13
Financieel overzicht 1978	14
Zomerexcursie	15
Excursie Utrecht 1979 Oudheidkundig Genootschap Niftarlake <i>A.J.A.M. Lisman</i>	1
De Grote- of Laurentiuskerk te Weesp <i>G. Lindeboom</i>	26
Het ontroerde Nederland een oorlogsverslag uit 1679 <i>M.A. Dukes-Greup</i>	36
Sporen van Prehistorische bewoning in de Vechtstreek <i>R. de Zwarte</i>	41
'Sterreschans' Geschiedenis van bouwwerken en terreinen	53
Eigenaren van 'Sterreschans'	55
Tuingereedschap en tuinmeubilair op een 18e eeuwse buitenplaats <i>E. Munnig Schmidt</i>	58
Een gegeven en een vraag over de oorsprong van de Vecht <i>A.J.A.M. Lisman</i>	60
Boeken over de Vechtstreek in herdruk <i>A.J.A.M. Lisman</i>	61
In memoriam G.J. Weyland <i>N. Kappeyne</i>	64